

له چاپکراوه کانی کۆژی زانیاری کورد

زنجیره‌ی ژيانده‌وه‌ی کهله‌پوری ئه‌ده‌بی کورد - ژماره (٣)

مه‌مه‌دی تابه

دانسانی

مامۆستا مه‌لا محهممه‌دی حاجی حسه‌ن

ابن و الحجاج

لێکۆڵینه‌وه و پێشکەش کردنی

محهممه‌د عه‌لی قه‌ره‌داغی

پیاچۆنه‌وه‌ی

شوکور مسته‌فا

ئهن‌دامی یارینه‌ری کۆژی زانیاری کورد

چاپخانه‌ی کۆژی زانیاری کورد - به‌غدا

١٩٧٥

له چاپکراوه کانی کۆزی زانیاری کورد

زنجیره ی ژياندهوهی که له پوری ئه ده بی کورد - ژماره (3)

مه هه ی تابه

دانانی

ماموستا مه لا محهمه دی حاجی هه سن

ابن و الحاج

لینکۆلتنه وه و پیشکەش کردنی

محهمه د عه لی قه ره داغی

پیاچۆنه وه ی

شوکور مسته فا

ئه ندای یارچنده وه ی کۆزی زانیاری کورد

چاپخانه ی کۆزی زانیاری کورد - به عه را

1975

من مطبوعات المجمع العلمي الكردي

مهدي نامة

«الرسالة المهدية»

تأليف

الملا محمد الحاج حسن المعروف

بابن الحاج

حققه وقدم له

محمد علي القره داغي

ورامه

شكر مصطفى

العضو المؤازر للمجمع العلمي الكردي

طبعة المجمع العلمي الكردي

بغداد - ١٩٧٥

پیش کی

زۆری خویندنی ئایینی له کوردستاندا یه کجار جیگای بایه خ بووه و
سه ر تاسه ری شار و دیها ته کانی مه لبه ند و شوینی خویندنی باشیان تیا بووه و،
فه قی و قوتابی زۆی له هه ر کوئی کردبی به و په زێ ئازادیه وه بو خۆی
گه زاوه و هه ر جیگا و مه درسه یه کی به دل بۆبی له وێ خویندویه ، هه ر
کاتیک به جیگایه کی باشتەر ، یان مامۆستایه کی به که لکتری بیستی یه که سه ر
لیفه که ی و کتیه کانی به سه ری گو پاله که یا کردووه و به نه زێ شانیا داوه و
یا لا بۆ ئه و جیگایه و سه ری له مه رز و سنووری هیچ ولا تیک نه کردۆته وه ؛
چونکه فه قی ، وه ک ئازادی هه مق مزگه وت و مه درسه یه ک ، ئازادی ته واوی
له گه زانی ولا تان و شاراندا هه بووه ، بۆیه که ژیا نی زۆر به ی مامۆستایانی
کورد له گه ل گه زانی زۆر به شوین خویندندا ده سته له ملانن و ، به ئاسانی
نا توانی هه مق جیگا خویندنه کانی مه لایه ک ده س نیشان بکری .

جا هه ر به م پێ و دانگه کردنه وه ی مه درسه و جیگای خویندن له
هه مق مزگه وت و گوندیکدا ئازاد بووه و هیچ کات له کردنه وه ی فیرگه و
مه لبه ندی زانیاریدا ده ست زینگه ی که س نه هی تراوه ، به لکو به پێچه وانه وه
هه مق میتر و پاشایه کی کوردستان هه می شه شانازی به وه وه کردووه که

فیرگهی گه‌وره و باشی بووه و مه‌لای چاک و زۆر خوینده‌واری تیا‌بووه و ،
 کتییی زۆری ، به‌توسینه‌وه و کرین ، بۆ‌به‌ده‌ست هیناوه و ، باخ و زه‌وی و
 زاری باشی بۆ‌وه‌قف کردووه و ، خزمه‌تی چاکی مه‌لا و فه‌قی‌کانی کردووه .
 ئە‌مه‌ بوه‌ به‌هۆی مو‌نافه‌سه‌یه‌کی زۆری ، له‌هه‌مان کاتدا پی‌رۆزی ، دانیشه‌وانی
 ناوچه‌ی کوردستان له‌کردنه‌وه‌ی مه‌درسه و پی‌گه‌یاندنی خوینده‌واری
 باشد . ئە‌مه‌ کاریکی وای کرد که زۆربه‌ی شار و دی‌ها‌ته‌کانی کوردستان
 فیرگه و جی‌گای فیربونی زانیاری تیا‌بلاو بی‌سته‌وه ، ته‌نا‌هت گوندیک هه‌ر
 هی‌چی تیا‌نه‌بو‌ی مه‌لایه‌کی بووه که قوتا‌بخانه‌ی بووه و مندالی فیری
 خویندنی قورئان و کتییی فارسی و کتیبه‌ سه‌ره‌تاییه‌کان کردووه و له‌پاش
 ئە‌وه‌ به‌ره‌و فیرگه به‌رزه‌کان زی‌گهی خویندنیان گرتوته به‌ر .

زۆربه‌ی ئە‌و فیرگانه‌ی کوردستان ناو و شوینه‌واریان نه‌ماوه ، به‌لام
 گه‌لی جی‌گای وا هه‌یه که تواتیویه‌تی به‌ربه‌ره‌کانی له‌گه‌ل ئالۆزی و
 ناهه‌مواری باری زۆژ‌گادا بکا و ، شوینه‌واری خۆی به‌زۆنی و ورشه‌داری
 به‌ی‌لته‌وه و ، گه‌لی زانا و پیاوی به‌رزیش به‌هۆی ئە‌و جی‌گایانه‌وه ناویان
 ماوه‌ته‌وه و له‌بیر نه‌کراون ، له‌و مه‌له‌نده‌ زانیاریانه‌ی کوردستان گه‌لی
 جی‌گای واش هه‌بووه که پشتا و پشت تیره و بنه‌ماله‌یه‌ک ئه‌رکی فیر‌کردنی
 فه‌قی و پی‌گه‌یاندنی مه‌لایان له‌ئه‌ستۆی خۆیان گرتووه و هه‌میشه
 نه‌وه‌کانیان به‌چالاکی و لی‌ها‌تویه‌وه جی‌گا‌کانیان پ‌ر‌کرد‌وه‌ته‌وه .

وه‌کو وتمان ، هه‌ندیک له‌و فیرگه و مه‌له‌نده‌ زانیاریانه‌ له‌گه‌ل دژواری و
 ناله‌باری زۆژ‌گادا هه‌لیان کرد و له‌ئه‌نجامدا به‌سه‌ر کۆسپ و ته‌گه‌ره‌کاندا
 زال‌بون و ناویان له‌وه‌ زی‌اتر ده‌رکرد که چه‌رخ‌ی گه‌ردۆن بتوانی پ‌ی‌ش‌یلیان
 بکا و شوینه‌واریان کو‌یر بکاته‌وه . ئە‌وه‌ تا ئی‌ستاش ناو و تیشانی گه‌لیک
 له‌و مه‌له‌نده‌ له‌سه‌ر لاپه‌زه‌کانی می‌ژو به‌شانه‌زیه‌وه تو‌مار ئه‌کرێ و
 هه‌ندی‌کیشیان ناویان له‌په‌راویز و کوتایج کتیبه‌ ده‌س‌توسه‌کاندا ماوه‌ته‌وه و
 هه‌ندی‌کی دی‌که‌شیان له‌بیری زانا و پیاوه‌ به‌ته‌مه‌نه‌کانی ئە‌م سه‌رده‌مه‌دا جیی

خۆيان کردۆتهوه ؛ بهلام ئهو مهلبه ندانهی که ئیسته ئه ناسرین وه نه بی وینهی بهشی زۆری ئهو مهلبه ندانهی پیشۆبن و له بیر کراوه کان له مان که متر بن ، به لکۆ ناسراوه کان له عاستی نه ناسراوه کاند و هکۆ دلوپیک له ده ریا به !

کوئترین مهلبه ندی زانیاری من توانییتم هه والی لی به ده ست بهیتم
 فیرگهی (چۆر) ه که مه لا ئه بو به کری مصنف له ده ور و به ری ۱۰۰۴ ی
 کوچیدا له (وشکین) ه وه هاوۆته ئه وی و له وی دا کتیی (وضوح) ی
 شه رحی (محرر) ی دا ناوه ؛ جا ئه بی پتر له (۹۰۰) سال پیش ئه وه سه رده مه ،
 که ئایینی ئیسلام به کوردستاندا بلا بوۆته وه ، چه ند مه لبه ند و کوژی
 زانیاری پیک ها تبی و ، چه ند زانی گه وره یان تیدا هه لکه وتبی که ئیسته
 ئیمه هیچ هه والیک ی نه وتویان لی نازاتین ؟ ؟ پاش ئه وه ئه توانین وه ک نمونه
 ناوی مهلبه ندی (ماوه ران) (۱) و (خه تی) (۲) و (کۆیه) (۳) و (سۆران) (۴) و

(۱) ماوه ران : دێیه که له نزیک ی شه قلاوه ، جیگهی بنه مالهی (حهیده ری) بووه .

ئهم چه ند شیعه ری مامۆستا (بیتۆشی) جوانترین ناوی نهی
 ده رخستنی ریز و جیگای ئه و بنه مالیه :

« کل حر فی فضله عبد رق سوال تدیروا (ماورانا)
 واقروا لهم سوی من هواه ترك القلب منه اعمی وانا
 کم شفوا بالعلوم منا صدورا کان فیها من جهلنا ماورانا ؟
 سنلوا : هل وراکم من مرام لرید ؟ فقیل : لا ، ماورانا »

(بزوانه) : البیتۆشی ، مامۆستا شیخ محهمه دی خال ، لاپه زه (۲۳۱) .

(۲) له زنجیره و ناوی زانیانی کوردا مامۆستای خه تی و مه درسه که ی
 جوانترین و بهرترین ناوی هه به .

(۳) له (کۆیه) دا چه ند فیرگه هه بووه ، یه کیک له وانه که له به راویزی کتیه
 ده سنۆسه کاند ناوی مابن مه درسه ی (دایه خه ج) ه . هه ره ها
 بنه مالهی (جه لی) له کۆیه دا ماوه به کی زۆر بشتا و بشت سه رچاوه ی
 زانیاری بوون و مه لا و خوینده واری چاکیان پێ گه یاندووه .

(۴) سۆران له کتیه ده سنۆسه کاند ناوی زۆر ئه هینری و به (سۆران)

گهلی فیرگهی گه وره ی ههولیر و (موصل) و (زهواندز) و (شه قلاو) (ه) و
(قه لاچوالان) ی پایتهختی بابانیه کان و چه ندین جیگهی ده ور و بهری
(سلیمانجی) وهك : (قه رهداغ) (٦) و (تهکیه) (٧) و (خهرپانجی) (٨) و

هینۆسن . نه شگونجی سۆران مه بهست ناوچه یه کی تایبه تی بۆین له
سه رده میكدای . یان مه بهست ئیماره تی سۆران بچ كه له نیوان ئیماره تی
بابان و به هدیناندا بووه .

(٥) له دهورو بهری شه قلاوه و زهواندزدا گهلی زانای پایه بهرز و بنه ماله ی
دیترین بووه ، به ناوبانگترین بنه ماله ی نهو ناوچانه بنه ماله ی
(حه بده ری) یه كه پتر له (٣٠٠) سال له دهشتی (حه ریر) دا پشتا و پشت
سه رۆکی گه وره ترین مه لبه ندی زانیاری بۆون و ، زنجیره یه کی
ئيجازه ی مه لایه تی کوردستان به زانایانی نهو بنه ماله یه پزۆته وه . جگه
لهو بنه ماله ش گهلی ناوی ورشه داری تر هه ن كه هه ر له بترنه کراون
وهك (ابن آدم) و مامۆستا شیخ طاها ی باليسانجی و مه لا محهمه دی مه لا
نه بی بیتواته و مه لا عوثماني شه وه کچ و چه ندیتی تر .

(٦) قه رهداغ : گه لیک زانای گه وره ی تیدا پهیدا بووه و ، ده رسیان وتوه ته وه و
مه لای چاکیان پښ گه یاندووه ، لهو مه لایانه : شیخ محهمه د و شیخ
عه بدو زه حمانی قه رهداخچ و ، شیخ عه بدولله تیفی قه رهداخچ و شیخ
مه عرو فی قه رهداخچ و شیخ عومه ری کورۆی و (ابن الخياط) و شیخ
نه جیتی قه رهداخچ و شیخ مسته فای کورۆی ...

(٧) ته کیه ماوه یه کی زۆر مه لبه ندیکی گه وره ی زانیاری بووه و ، پشتا و پشت
مه لای ته کیه یچ ده رسیان تیا وتوه ته وه و له هه مق لایه که وه فه قی
به ده نگ و شۆره تی نهو مه لا چاکانه وه چۆن و لایان خویندۆن . زانا و
ئه دیبی وه کو (نالی) له ته کیه دا ماوه یه ک خویندۆیه ، زیاتر له وه ش ،
وهك له پیاویکی ریش سپج ته کیه م بیستووه ، سه ره تای نهوینی نالی و
پژان و ته قینه وه ی سه رچاوه ی شیعی له ته کیه وه دهستی پښ کردووه و
دلداره که ی (ئایشی) ی ناو بووه و ، کچیکی خه لکی ته کیه بووه ، به لام
ئه مه له گه ل (حه بیبه ی مالییاوا ...) دا چۆن نه گونجی ؟ نه وه نازام و
به لکو له مه و لا زیاتر له م باسه رۆن بیته وه . لهو زانایانه ی که له ته کیه دا
ده رسیان وتوه ته وه : سهید شه ریفو ددین و ، سهید نوره ددین و ، سهید
سه لا حه ددین و ، سهید عه وه ز و ، شیخ جامج و شیخ یوسفی کورۆی و ،

(خورمال) (۹) و (بیاره) (۱۰) و (تهژمار) (۱۱) و (ههزارمێرد) (۱۲) و

مامۆستا شیخ باباعه‌لی و شیخ نوری کوژی و شیخ عه‌بدووللای مه‌لا ... تاد

(۸) خه‌رپانی : که ئیسته جیگه و ناویکی تایه‌تی بۆ خۆی هه‌یه و ، به کوژیکی زانیاری سه‌ربه‌خۆ ناسراوه ، لقیکه له مه‌له‌ندی زانیاری ته‌کیه؛ چونکه سه‌ره‌تای بنه‌ماله‌ی خه‌رپانی له شیخ محهمه‌ده کوسته‌وه ده‌ست پێ‌ئکات که له سالی (۱۱۱۰) ی ک وه له ته‌کیه‌وه چووه‌ته خه‌رپانی و له‌وی جیگیر بووه و مزگه‌وتی شیخ محهمه‌ده کوسته‌ی له‌خه‌رپانی دروست کردووه . ئه‌وه‌ی شایانی باس پێ : کاتیک وتاره‌که‌ی (الشیخ عبدالله الخه‌رپانی من خلال مخطوطات مکتبه)م ئه‌نۆسج که له به‌شی دۆهه‌می ژماره دۆی گوڤاری کوژی زانیاری کوردا بلاوکه‌رایه‌وه ، بۆم ژۆن نه‌بووه‌وه شیخ محهمه‌ده کوسته له سه‌ره‌تاوه له خه‌رپانی دانیشتووه یان له (احمدئاوا) به‌لام له‌م به‌ینه‌دا بۆم ده‌رکه‌وت که له خه‌رپانی دانیشتووه و له گه‌ل مه‌لا جه‌لالی گه‌وره‌ی خورمالدا ئه‌وه‌نده دۆستی گیانی به‌گیانی به‌ک بۆن وه‌صیه‌تیا بۆ یه‌که‌کردووه که له پاش مردنیش نزیک یه‌که‌ربن و به‌یه‌که‌وه ئه‌سه‌رده‌ی خاکی بکری ، بۆیه ئیسته گوژی شیخ محهمه‌ده کوسته له ته‌نیش گوژی مه‌لا جه‌لاله‌وه‌یه له ئه‌حمه‌د ئاوا .

پیاوانی وه‌کو موفتی زه‌هاوی و نالی و مه‌ولانا خالید له لای شیخ عه‌بدووللای خه‌رپانی و له فیرگه‌ی خه‌رپانی‌دا زۆری خویندن و خوینده‌واریان فیربۆن .

(۹) خورمال : مه‌لا جه‌لالی گه‌وره و مه‌لا جه‌لالی بچۆک و چه‌ندین مه‌لای تر ده‌رسیان تیا وتوه‌ته‌وه .

(۱۰) بیاره : خانه‌قای طه‌ریقه‌ی نه‌قشبه‌ندی بووه و شیخانی ئه‌م طه‌ریقه‌یه ، جگه له‌وه که خۆیان مه‌لا بۆن و تا ئه‌ندازه‌یه‌کی باش خوینده‌واریان بووه ، هه‌میشه مه‌لای چاکیان بووه و فیرگه‌یه‌کی باش له‌گه‌ل خانه‌قادا بووه و ، ژیری فقه‌ی و مه‌لایان زۆر له لایه‌وه و ، به‌رانه‌ری ئه‌و ژیز و خزمه‌ته مه‌لا و ئه‌دیانیشت به‌گه‌لجی جۆر هه‌ستی خۆیان ده‌ربژیوه و خۆیان نواندووه ، بۆ نمو‌نه مه‌وله‌وی کتبی (الفضيلة) ی بۆ شیخی (بهاء‌الدین) داناوه و له پێشه‌کیه‌که‌یدا زۆر به جوانی پێشکه‌ش کردووه . سه‌ره‌زای ئه‌وه‌ش شیخانی طه‌ریقه‌ی نه‌قشبه‌ندی زۆر ئه‌ده‌ب دۆست بۆن و

(پینجوین) (۱۳) و دهیان جیگهی تر یینین • خو کاتیک ئاوریک به لای ئیران و تورکیادا ئەدهینهوه هه مان دهستور ناوی دهیان (۱۴) مهلبهندی زانیاری و سه دان زانای بهر زمان بهرچاو ئەکهوئ ، که ئەوانیش هیچ کات له قافلهی زانیاری دوا نه کهوتون و له هه مو قوناغیکدا جیگه و زییازی خوین دیاری کردوه •

گهلی شیعی جوانیان ههیه و نازناوی تاییه تی خوین له شیعردا ههیه ، وهك (فهوزی) نازناوی شیخ عومەر ، (نجم) نازناوی شیخ (نجم الدین) .

(۱۱) تهزه مار : بو ماوه یهك جیگای زانیاری بووه و له هه مو لایه کهوه فهقی به ناوبانگی مامۆستای بهرز مهلا صالحی تهزه ماریهوه چوون ، شیخ عهبدو للای خهپانی له کوتایح یه کیک له دهس نۆسه کانییدا دهس نیشانی ئهوه ئەکات که له تهزه مار نۆسیویه تیهوه .

(۱۲) هه زار میرد : یه کیکه لهو مهلبهنده هه ره گه ورانهی که زۆناکی به کوردستان داوه و ئەدیپ و هونه رمهندی بهرزی تیدا پیگه یشتوه ، نمۆبهی بیتۆشی و شیخ ماریفی نۆدی و زانیانی تر لهو مهلبهنده پرۆزه وه مه شخه لی ئەدهب و زانیارییان هه ل گرتوه و جیهانیان پێ زۆن کردوه تهوه .

(۱۳) پینجوین : لهم مهلبهنده دا زانای وه کو : مامۆستا مهلا (عبدالرحمن) ی پینجوینی هه لکه وتوه ، که مامۆستا مهلا زه شتیده گی بابان و مامۆستا مهلا حسهینی پیسکه ندی و چهندی وهك ئەوان به شانازییه وه له خزمهتیا خویندویانه و ئیجازه یان له لای وه رگرتوه .

(۱۴) لهم جیگادا دهست له نۆستی پی راویزی مهلبهندو فیر گه کان هه ل ئەگرم و دهس به ردار ئەبم ؛ چونکه ، زیاد لهوه که سه رچاوه یه کی ئەوتۆ ده ربارهی ئەم مه بهسته نیه ، ئەگه ر بمانه وئ زیاتر له باسه که بکۆلینه وه و قۆلتر بۆی بچین به چه ند بهرگ کتیب نابژ ته وه و ، لیره دا وهك نمۆنه ئەم باسه مان هینا کایه وه . به لکو زۆژیک له زۆژان زاناو لی هاتوانمان قۆلی مهردانهی لی هه لمان و زانیاری و به سه رهاتی ورد و به بناغه به دی بێتن و ئەم که لینه گه وره ی (میژوی زانیاری و زانیانی کوردستان) پز بکه نه وه و بهو کاره گرنگه چاوی خوینده واری کورد زۆن بکه نه وه و زانیانی کوردیش به جیگا و شوینی پی شیای خوین بکه یه نن .

ئەم ھەمق مەلبەند و فیرگانه به درێژایێ ته‌مه‌نیان ، بێ وچان ، له‌ زێگای پهره‌پیدانی زانیاری و پیگه‌یاندنێ مه‌لا و ئەدی و هۆنەر و هونه‌رمه‌ندی به‌رزدا تیکۆشاوان ، له‌ هه‌مان کاتیشدا ئەو فه‌قیانه‌ی له‌و جیگایانه‌دا بو‌ خویندن کۆبۆنه‌ته‌وه‌ ، جگه‌ له‌ فیربۆنی زانیاری و به‌رز بۆنه‌وه‌ی پله‌ی خوینده‌واری هیچ مه‌به‌ست و ئامانجیکیان نه‌بووه‌ . ته‌نانه‌ت فه‌قی و اه‌بووه‌ که‌ له‌ که‌س و کاری بزاوه‌ و زێگای خویندنێ گرتووه‌ته‌ به‌ر تا کاتی خویندنێ ته‌واو کردووه‌ بۆ لای که‌س و کاری نه‌گه‌زاوه‌ته‌وه‌ و به‌ نانه‌زه‌قه‌ی حوجره‌ و زاته‌ ژیاوه‌ و پیداوێستیه‌کانی ژیايشی ، به‌ گوێره‌ی سه‌رده‌می خۆی ، له‌ وه‌قه‌ی مه‌درسه‌ و خێرومه‌ندانوه‌ ده‌ست که‌وتوووه‌ . زیاد له‌وه‌ فه‌قی وایش هه‌بووه‌ پاش ته‌واوکردنی خویندن به‌ مه‌لایه‌تی له‌ دێیه‌ك دانیشتوووه‌ و بۆیه‌ کجاری دانکه‌ن و ده‌س به‌ردای خزم و که‌س و کاری بووه‌ .

شیوه‌ی خویندنی له‌ مزگه‌وتانی ئەوسادا زۆر جیاوازی له‌ گه‌ل خویندنێ ئێستادا هه‌بووه‌ ، مه‌به‌ست پۆل بۆتین و کتیب ته‌واو کردن و ئیجازه‌ وه‌رگرتن نه‌بووه‌ ، به‌لکو مه‌به‌ست فیربۆنی زانیاری و زانی کتیبی پز ورده‌کاری و گران بووه‌ ، بۆیه‌ ئەگه‌ر فه‌قیه‌ك چه‌ند سال به‌ کتیبیکه‌وه‌ خه‌ریک بۆبێ ، یان چه‌ند زۆژ له‌سه‌ریه‌ك ، یه‌ك ده‌رسی خویندبێ و دۆپاتی کردیته‌وه‌ جیگه‌ی زه‌خه‌ و لۆمه‌ نه‌بووه‌ .

ئەمه‌ شیوه‌ی خویندنێ ساله‌های سالی ناو کوردستان بووه‌ و له‌سه‌ر ئەو زچه‌ و زبازره‌ خوینده‌واران فیری خوینده‌واری بۆون و زانیاری به‌و جۆره‌ پهره‌ی سه‌ندوووه‌ و بلاو بووه‌ته‌وه‌ . خویندیک به‌و شیوه‌ بۆبێ و لێ بۆاتیک به‌و ئەندازه‌ گه‌یشتی ئه‌بێ زانای چۆن هه‌لکه‌وتبێ ؟ ئه‌بێ ژماره‌ی ئەو زانا به‌رزانه‌ چه‌ند بۆبێ ؟ ئه‌بێ به‌ره‌م و دانراوی ئەو زانایانه‌ تا چ ئەندازه‌یه‌ك زۆیشتی ؟؟

بیگومان ئەم پرسیارانه‌ و چه‌ندین پرسیری جۆراو جۆر له‌م زێ و شوێناکه‌دا سه‌ر هه‌ل‌ده‌دن و خۆ دینه‌ پێش ده‌م ، به‌لام وه‌لامی راستی و

تهواوی ئەم پرسیارانە - ئەگەر بتوانی بدزیتەوه - بچ هەول و
 کۆشش و دەرهتان و ماوهیهکی زۆر له توانادا نیه ، چ جای باسیکی ئاوا
 کورت و سه‌رپیتی ، ته‌نها بۆ نمو‌نه ناوی چهند مه‌لایه‌کی سه‌رده‌میکی که‌می
 ناوچه‌یه‌کی کوردستان له‌وانه‌یه بارس‌تای و قه‌واره‌ی ئەو هه‌مو زانا و
 خوینده‌وارانه تا ئەندازه‌یه‌ک پیش‌چاو بخت ، چونکه وه‌ک پ‌ش‌ت‌ان
 فه‌رمویانه : « مشت‌ی نمو‌نه‌ی خه‌رواریکه » •

له ده‌ور و به‌ری شاری سلیمانی و قه‌سه‌بچه و گونده‌کاتی‌دا له ده‌ور و
 به‌ری سه‌ده‌ی (١٢)هه‌می کۆچت و دوا‌ی ئەو سه‌ده وینه‌ی ئەم زانا و
 خوینده‌وارانه هه‌لکه‌وتون :

مه‌لا برایمی بیاره‌یی و ، شیخ (عبدالکریمی) به‌رزنجی و ، شیخ
 (عبدالرحیم)ی برایی و ، مه‌لا (محمد) و مه‌لا (محمود)ی غزائی و ، شیخ
 (عبدالله)ی خه‌ریان‌ی و هه‌ردو مه‌لا جه‌لالی خورمال‌ی و ، مه‌لا صالح‌ی
 ته‌زه‌مار‌ی و ، مه‌لا (محمد)ی (ابن الحاج) و ، مه‌ولانا خالیدی نه‌قشبه‌ندی و ،
 مه‌لا (عبدالله)ی زه‌ش و ، شیخ (مصطفی) و شیخ سمایی کور‌ی و ، شیخ
 (محمد)ی خالی کور‌ه‌زای و ، حاجی شیخ ئەمینی خال و ، مه‌لا
 (عبدالرحمن) و مه‌لا (احمد)ی تۆتشی و ، موفتی زه‌هاوی و ، شیخ مار‌فی
 قه‌ره‌داغ‌ی گه‌وره و ، شیخ (عبدالرحمن)ی قه‌ره‌داغ‌ی و شیخ ئەمینی
 قه‌ره‌داغ‌ی و ، شیخ مار‌ف و شیخ (عمر)ی کور‌ی و ، شیخ (عبداللطیف)ی
 قه‌ره‌داغ‌ی و شیخ (عبدالرحمن)ی قه‌ره‌داغ‌ی (ابن الخياط) و شیخ نه‌جیب‌ی
 قه‌ره‌داغ‌ی و شیخ (مصطفی)ی کور‌ی و شیخ (محمد)ه‌ کۆسته و شیخ
 جام‌ی و شیخ یوسف و شیخ باباعه‌لی ته‌کیه‌یی و ، ییتۆشی و شیخ مار‌فی
 تۆدی و کاک ئەحمه‌دی شیخ و شیخ حسه‌ینی قازی و مه‌لا (احمد)ی
 چاو‌مار و ، مه‌لا ئەمینی کور‌ی و (سید عبدالعزیز)ی کور‌ه‌زای و شیخ
 (مصطفی)ی موفتی و ، مه‌لا (عبدالرحمن)ی پ‌نجوین‌ی و ، مه‌لا (محمد)ی
 که‌وانه‌دۆلی و ، مه‌لا قادری کانی که‌وه‌یی و ، (احمد فائز) و ، مه‌لا (احمد)ی

دیلێزهیی و مه‌لا (علی نظامی) و ، مه‌لا علی کانی کهوه‌یی و ، (سید احمد) ی نه‌قیب و ، مه‌لا حه‌مه‌ئه‌مینی بایکه‌ده‌ری و ، مه‌لا (محمود) ه‌سۆر و ، مه‌لا حه‌سینی پیسه‌که‌ندی و ، مه‌لا زه‌شید به‌گی بابان و ، مه‌لا (عبدالرحمن) ی چورستانی (١٥) و ٥٥٥٥ ده‌یان مه‌لای تر •

ئه‌مه‌ نمونه‌ی هه‌ندیك له زانایانی ناوچه‌یه‌کی کوردستان له سه‌رده‌میکدا بوو ، وه‌ك وت‌مان به‌ ئه‌رك و دهره‌تاییکی زۆر نه‌بێ هیچ زه‌نگ نیه‌ بتوانی ناوی زانایانی سه‌رتاسه‌ری کوردستان بزانن •

که ئاوژیکیش به‌ لای پاشماوه و شوینه‌واری ئه‌م مه‌لایانه‌دا بده‌ینه‌وه ئه‌یتین - مه‌گه‌ر به‌ ده‌گه‌ن - که هه‌مق ته‌ئلیف و توسراوی باشیان هه‌بووه ، به‌لام ، به‌داخه‌وه ، زۆر که‌میان ئه‌زانن و ، له‌وه‌ش زۆر که‌متریان به‌ چاپ گه‌ییوه و خوینده‌واران که‌کیان لێ وه‌رگرتون • که‌ دۆباره‌ سه‌رنجیکی تر له‌ به‌ره‌می ئه‌و زانایانه‌ بده‌ینه‌وه ئه‌وانه‌ی به‌ کوردی شتیان توسیتی به‌ په‌نجه‌ی ده‌ست ئه‌ژمیڕن ، وه‌ك : شیخ مافی ئۆدی و مه‌ولانا خالید و ، شیخ حه‌سینی قازی و ، مامۆستا مه‌لا حه‌سینی پیسه‌که‌ندی (١٦) ، و مامۆستا مه‌لا زه‌شید به‌گی بابان (١٧) و ، مه‌وله‌وی و ، نالی و ، سالم و ، کوردی و ، چه‌ند مه‌لایه‌کی تر ٥٥٥٥

به‌لام زه‌نگه‌ ئه‌م جووره‌ حوکه‌ تا زاده‌یه‌ك نا زه‌وابی و ، له‌وانه‌یه‌ زۆر مه‌لای کوردی وا هه‌بێ ئه‌گه‌ر خۆی له‌م کاته‌دا زیندۆ بوایه‌ و ئه‌م باسه‌ی

(١٥) بزوانه (الشیخ معروف النودهی) مامۆستا شیخ محهمه‌دی خال لابه‌زه ٨٤ •

(١٦) له‌م ماوه‌یه‌دا کتیبیکی بچکۆله‌ی ئه‌م مامۆستایه‌م به‌ هۆنراوه‌ی کوردی ده‌ست‌که‌وت •

(١٧) ئه‌م مامۆستایه‌ خاوه‌نی گه‌وره‌ترین کتیبی کوردیه‌ که‌ تا ئیستا دانراپی • ناوی کتیه‌که‌ی (اقتران النیرین فی مجمع البحرین) ه‌ • ته‌رجه‌مه‌ی هه‌دیته‌کانی پیغه‌مبه‌ره - د - که‌ له‌ (مسلم) و (بخاری) دان • کتیه‌که‌ بریتیه‌ له‌ (١٠) به‌رگ ، به‌رگی یه‌که‌می به‌ سه‌ره‌رشتی خۆم چاپ‌کراوه •

له من بیستایه ، زۆر چاك لیم ژاست ببوایه تهوه و ، په نجهی بو ناو چاوم
 بهینایه و بیگوتایه : ئە گەر تو توانای ئەوت ههیه شت ساخ که یتهوه و
 ئەنجامی مه بهست و کارت به تهواوی بدۆزیتهوه ، ههسته له پیشدا به وردی
 بگهژی و ههمو جیگهیهك پیشکته ، ئە گەر هیچت به دهست نه هینا نهوسا
 حهق به تویه چی بلیی ؛ بو تو نازانی من فلانه سال له سههر فلان باس
 نامهیه کی درێژم به کوردی تۆسی ؟ فلانه مه لای تر له فلان میژودا له سههر
 فیسار باس کیتیکی گهوه ری دانا ؟؟ به لگهی ئەمهش : تا دوینی و پیری ،
 به لکو تا بلاو بۆ نهوهی ئەم نامیلکه ، هه مۆمان لهو بزوایه دا بۆین که
 (ابن الحاج) که لیمه یه کی کوردی سههر کاغز نه ناییت و ئە گەر لیمان
 پیرسرایه : (ابن الحاج) دانراوی کوردی ههیه یان نا ؟ بی سی و دۆ
 ئەمانوت : (نه) . به لام وهك ئە بیتین ئەم دانراوهی (ابن الحاج) له پز سههر
 هه له ئەدا و ئەوه مان ئەخاته دل که ژهنگه زۆر مه لای کورد شتی باشیان به
 کوردی تۆسییی ، به لام یان سوتاوه و درێژراوه و له ناوبراوه ، یان
 تا ئیستاش ههر له ناو ستوقی له بیرچون و له سههر ژهفه ی پشت گوئی خستندا
 ماون و دلۆپه و دۆرنج و مشک و مۆرانه هه ژهشه ی له ناو بردیان لی ئە کهن و
 دهستی دۆست نه ززگاریان بکا و چاوی خوینده واری کوردیان پین
 گهش کاته وه (۱۸) .

ئهمانه ههر گله یی و بناشت و هتوای شتی دۆرن ، ئەوهی من لهم
 کاته دا له توانامدا بی با درێغی لی نه کهم و ئەم نامیلکه بچکۆله ی مامۆستا
 (ابن الحاج) بو خوینده وارانێ کورد بلاو بکه مه وه .

(۱۸) لهم چهندانه دا له کتیبخانه ی مۆزه خانه (متحف) ی عێراقی دۆسی
 فهقی ههولیرتی کتیبی دهس خه تیان هینابو ، منیش هه روا چاوم
 پیا هه گیزان که چی له پز دۆ دهس تۆسی کوردیم بهرچاو کهوت ئەوه
 یه که مجار بو ئەمبیتین ، به لام پاش ئەوهی گه یبۆنه دهست ئەو
 کتیبخانه نه ده کرا لیان وه رگرم .

ناوهرۆکی نامیلکه که

دانهری ئەم نامیلکه یه له سههره تاوه باسی ئەوه ئەکا که ئەیهوئ به گوێره ی فهرمایشته کانی پیغه مبهه — د — باسی فیتنه ی دونیا و سههره تای هانتی رۆژی قیامت بکا و ، ئەلی : ههر کهس ئەهلی ئیمان بی ئەزانی ئاخره مان نزیکه وه بووه و گهلی له تیشانه کانی ده رکه وتون و ، ههر کهس بتر و هوشی بی ئەبی بو خوی بگری و له ههولێ ژياندا نه بی و مردن بکری ، پاش ئەوه دهست به هه ل دانی تیشانه کانی رۆژی قیامت ئەکا و ههر له ده جاله وه دهست پی ئەکات و باسی چۆنیه تی و نیشانه کانی نزیك بقونی هانتی ئەکات و ، دوا یی باسی هانتی سوفیان و مه هدی و شه زی یتوان ئەوان و له ناو چونی سوفیان و سههر که وتی مه هدی و بلاو بونه وه ی ئاسایش و خۆشی به جیهاندا ئەکات . (دوا یی دیته سه ره ئەوه که پاش ماوه یه ک ده جبال پهیدا ده بی و فیتنه یه کی یه کجار گه وره به رپا ده بی خه لکیکی زۆری شوین ئەکه ون و له پاشان هه زره تی عیسا دیته خواره وه و ده یکوژی . دوا ی ئەوه یه ئجوج و مه ئجوج و به لا و ناخۆشی ئەوان و ، پاش ئەوه پهیدا بونی « دابه » و گه زانه وه ی رۆژ و داخرانی ده رگای ته وه و به رز بونه وه ی قورئان و هانتی دو که ل و ، پاش ئەوانه هه ل کردنی بایه کی گه وره له شامه وه که هه مق خه لک ده مرینی و کهس نامینی و دوا ی ئەوه ش زیندو بونه وه ی خه لک .

له کو تاییدا ئەلی : که له سالی (۱۱۷۶) دا ئەم کتیبه ی بو که لکی عه وام و پله ن زمانی خوینده واری کورد داناوه و ، خوی ناوی (محمد) ه .

ته وای نامیلکه که (۱۵۷) چوار تیه ، واته : (۳۱۴) شیعه .

باوه ر به رۆژی قیامت

باوه ر به رۆژی قیامت (رۆژیک که ئەم جیهانه سههرانه ره ، به

فهرمانی خودا ، تیک ئەچی و ، جگە لە خوا کەس نامینی (یەکیکە لەو خالە
سەرەکیانەی کە مەرجن بۆ باوەزکردن بە خودا ، ھەمو ئاینە ئاسمانیەکان
لەسەر ئەوەن کە ھەرکەس باوەزی بەو زۆژە نەبی ، باوەزی بە خودا
دانامەزری و پیتی ناگوتری خاوەن باوەزی تەواو .

ئایینی ئیسلامیش — دوا ئایینی ئاسمانی — ھەمان مەبەستی دقیات
کردووەتووە و پیغمبەری ئیسلام — د — ئەم مەبەستە بە موسولمانان
زاگەیاندوووە و گەلی نیشانەی فەرمووە کە ئەو نیشانانە ھەمو یەکە یەکە و
بەرو دوا پیش زۆزی قیامت دینە دی و ئەوانە بەلگەی ھاتنی ئەو زۆژەن .
لەم بارەیانە گەلیک ھەدیث لە پیغمبەرەووە — د — زیوایەت کراوە و
زانایانی ئیسلام ئەم باسەیان گەلیک بە گرنگ گرتوووە و زۆر بە فراوانی
لیی دواون و زۆر کتیبیان لەسەر داناوە ، گەلیک زانای وا ھەبووە ھەر
ھەوائیک دەربارەی ئەم باسە کە نەگەشتییەتی جیگەی متمانە و تەواتور
پشت گوێیان خستوووە تەنھا ئەو ھەوالانەی کە سۆر زانییەتیان راستن و لە
پیغمبەرەووە — د — ھاتون تۆسیویانە و بە بنەژەتی ئەو مەسەلەیان زانیووە ،
لەگەڵ ئەوەشدا ھەندیک زانای وا ھەبووە بی وردکردنەووە و لیکۆلینەووە
ھەمو ھەوائیکیان دەربارەی مەسەلە کە تۆستیووە ، زانایانی کوردیش — وەکو
ھەمو زانایانی جیھان — دەربارەی ئەم باسە بە ھەردۆ جۆر ، بە زمانی عەرەبی
دواون و کتیبیان لە سەر داناوە ، بەلام بە زمانی کوردی دەربارەی ئەم باسە
تائێستە شتیکی ئەوتۆ نەتۆسراوە و ئەم دانراوەی (ابن الحاج) یەکەم
تۆسراویکی کوردیە لەم بارەیانە .

نرخى ئەم نامیلکەیانە

پاش تۆزیک سەرنجدان گرنگی ئەم نامیلکەمان لەم خالانەدا بۆ
دەردەکەوی :

۱- بە لەھجەیی موکریانێ (ئەو لەھجەیی ئەم کتیبەیی پێ دانراوە) تا

ئىستە، جگە لە فۆلكلور، ھېچ ئەدەبىيىكى تۆسراو نىو ، تازە لەم لە ھىجە يەدا
ھەندى شتى فۆلكلور ئىتۆسرىتەو ، واتە ئەمە وىنەى يەكەمى ئەدەبى
تۆماركراوى لە ھىجەى موكرىانە .

۲- ئەو عەرۆسەى ئەم كىتەبەى پى دانراو ، لە ئەدەبى تۆسراوى
كوردیدا - جگە لە شىعرەكانى (ئىيل بەگى جاف) و (احمدى كۆر) -
وینەى نىو و نەبىسراو . ئەبى ئەم جۆرە عەرۆسە لە سەردەمىدا باو
بۆبى و شىعرى پى ھۆنرايىتەو ، بەلام سەرەتای ئەو سەردەمە و ، ئەو
ھۆنراوانەى بەو جۆرە ھۆنراوانەتەو ، ئەوانەى كە لەسەر ئەم زچە و
زىيازە رویشتون و تاكەى ئەم شىرە دەوامى كردوو ، تا ئىستە ھىجەى
دەربارە نەزانراو .

۳- يەكەم موحاو لە يەكە بە زمانى كوردى بۆ بەكارھىنانى شىعر لە
مەسائىلى دىتى و فیزکردن و بلاو كەردنەو ھى يىرى ئاينى بەزمانى كوردى .

۴- مېژۆى دانانى ئەم كىتەبە بۆ پتر لە (۲۲۰) سال ئەگەرتەو .

۵- بە گوێرەى ئەو ھى كە ئەم ھۆنراو ھى « ابن الحاج » ھو ،
ئەویش مامۆستای بىتۆشى و شىخ مافى تۆدى بوو ، ئەو ھەمان بۆ
دەرئەكەوئى كە « ابن الحاج » يەكەم كەسكە لە ناوچەى سلیماتیدا كوردى
تۆستى فیزى فەقیان كەردى و ئەو ھەستەى لە دەرۆياندا بزواندبى ، تا لە
توكى خامەيانەو چۆبىتە سەر لا پەزەى كىتب ، چونكە بىتۆشى (۱۹) و

(۱۹) لە راستیدا بىتۆشى - ئەو ھى تا ئىستە زانرابى - يەك شىعرى كوردى
ھەيە ، بەلام بزوا ناكړئ ئەو كە ھەستى ئەو ھى بۆبى شىعرى كوردى
بنۆس بە يەك شىعرەو ھەستابى ، بەلام گەزانی زۆرى و ، دۆرى لە
خویندەوارى كورد و ، ژيانى لە ولاتىدا كە زمانى كوردى تیدا لە
بىتۆشى بىستراپى و ، دەرچۆنى لە جىهان لە ئاوارەیتدا و ، نەبۆنى
و مەسائىلى ھاتوچۆى گورج و گۆل لەو سەردەمەدا باشە ئەو تاكە

نۆدییی، یه کهم که سیکن له ناوچهی سلیماتییدا به کوردی شتیان تۆستی و
زۆری خویندنیان لای « ابن الحاج » بووه .

٦- سه لماندنن ئه وهی که ناوچهی سه ردهشت (جیگهی له دایک بونی
ابن الحاج) پیش کوردستانی ئه مدتیو ههستی تۆستی کوردی تیدا بووه .

٧- سه رهزای ئه وانهی باسمان کرد ، ئه م کتیبه که له پۆریکی ئه ده بێ
که لیکه که له ئه ده بی کوردیدا زۆر فه قیر و بێ مایه وه ، سامانی ئه ده بێ
کۆنه کراوه ته وه و پێوستی زۆری به لیکۆلینه وه و که و بێژنگ ههیه .
بۆیه ئه م دانراوه - هه رچه ند که لی شتی وای تیا به وه شیوه جیگهی
باوه ر نیه - که لیک به نرخه و شتیکی زۆر نایابه و پێوستیه کی زۆری به
ژیانده وه و لیکۆلینه وه ههیه .

ده ستۆسی یه که م

ئه م ده س خه ته له ده ور و به ری سالی (١٢٨٠) ی ک تۆ سرا وه ته وه .
که تۆزیک سه رنجی ئه م ده س خه ته به دین ئه وه مان بۆرۆن ئه بیته وه هه رچه ند
خۆی هه شت لاپه زهیه - به خه تی سی که س تۆ سرا وه ته وه ، یه که میان
ئه وه نده به شیوه ی عه ره بێ تۆسیویه ته وه ته نانه ت سه ر و ژیریشی بۆ کردوه
که چی دۆه م و سیه م واین . به لام به داخه وه وه که هه رسیکیان نیمچه

شيعره شيان بۆ به جی هیشتۆین که ئه م بیره ی له عاستدا بکهینه وه .
ئه وه ی شایانی باسه له م زۆزانه دا لای مه لا مه حمود ئه حمده قوتابی
پۆلی پینجه می کۆلیجی ئیمامی ئه عزه م دۆ پارچه شيعری (فارسی) م
بیتی له پیشانه وه تۆ سرا بۆ (ملا عبدالله البتوشي الملقب ب (مجمر))
وانه « هۆنراوه ی مه لا عه بدو لای بیتۆش که نازناوی (مه جمهر) ه » .
ئه م شيعرانه تا ئیستا بلاو نه کراونه ته وه و ئه و نازناوه ی بیتۆشیش
نه بیسراوه . هه روه ها شایانی باسه که مه لا یوسفی که به یح سورداشی
هه مان نازناوی به کاره یناوه .

خویندهوار بۆبن وایه و ، دەستیکی زانای شارەزایان لە گەڵ نەبووه ، بۆیه
ئەتوانین بڵین : دەس تۆسە که پڕە لە هەلە و جیگە و وا که وەك مه تەل
دۆزینەوه نەبێ ساخ ناکرێتەوه ، ئەمە کاتیکی زۆری خۆم و کەسانی
شارەزای ئیملا کۆنی برد ، که یارمەتیان دام .

چۆنیەتی ساخ کردنەوهی

۱- وەکو وتمان دانراوه که هەلە زۆری تیا به . لەبەر ئەوه نەتوانی
له هەمو جیگایه کدا دەستیشانی هەلە کان بکەم ، ئەگەر چەند جیگایه ک
دیاری کرابێ وەك نمونه وایه .

۲- به گوێرمی توانا له و ئیملایهوه که پێی تۆسراوه تەوه گۆزێمه سه ر
ئیملا کوردی ئێسته .

۳- له ساخ کردنەوهیدا پەنام بۆ سەرچاوهیهکی به ره بێ برد ، ناوی
(الاشاعة لاشراط الساعة) یه و دانراوی مامۆستا (شیخ محمدی
به رزنجیه) (۲۰) زیاد له وه که زۆر له شارەزایانی کوردی کۆن زۆریان

(۲۰) ئەم مامۆستایه کۆزی شیخ « عبدالرسول » ، کۆزی « عبدالسید » ی ،
به رزنجیه ، له شهوی جومعهی ۱۲ ی مانگی مه ولدی سالی (۱۰۴۰) ی ک
له به رزنجیه ها توه ته جیهانه وه ، لای باوکی و مه لا زی ره ك و مه لا محه مه د
شه رتقی کۆزی یوسفی صدیقی شاهۆیج و ، مه لا ئیبرا هیمی گۆرانی و
گه لی زانای تر خویندویه و که لکی لی وه رگرتۆن ، له پاشان ماردین و
حه له ب و یه مه ن و دیمه شق و میصر و به غدا و گه لی شوین بۆ خویندن
گه زاوه ، دوا ی ئەوه که خویندنی ته وا و کردوه چوه ته شاری مه دینه و
له وێ جێ نشین بووه . به ماوه یه کی که م گه وره یج و خوینده واری له
هه مو ان ئاشکرا بووه و له ژه وضه ی پێرۆزدا بووه به مامۆستا و له هه مو
لایه که وه فه قی به ده نگی زانیاریه وه ها تۆن و زۆر به په رۆشه وه له کۆزی
ده رس و تنه وهیدا به چۆکاها تۆن و له ده ریای بێ پایانی زانستی که لکیان
وه رگرتوه . ئەم زانایه جگه له و هه مو ده رس و تنه وه و ، جگه له وه ی

یارمه تی داوم • به تاییه تی ماموستا شکور مسته فا ئه ندای یاریده ده ری
(کۆژی زانیاری کورد) ، که به ته وای دهس خه ته که ی له گه ل خویندمه وه •

٤ — له وه دهس تۆسه دا که له پیشدا دهستم که وت هیچ جۆره ئیشاره یه کتی
بۆ ناوی کتیبه که تیدا نه بق ، به لام — وه ک باسی ئه که یین — له م دوا ییه دا

زۆری کاتی به وه لامی پرسیار و فتوای شه رعه وه به سه ر بردوه ، باره ی
نۆستین و کتیب دانانی له پتر نه کردوه ، به لکو زۆر به گهرمچ ئه م لایه نه شی
گرتوه و پتر له (٩٠) به رگه کتیبی پاش خۆی به جی هیشته وه له و
کتیبانه :

- ١ — الاشاعة لاشراط الساعة .
- ٢ — انوار السلسبیل فی شرح اسماء التنزیل .
- ٣ — الضاوی علی صبح فاتحة البیضاوی .
- ٤ — المصطلح علی الفیه السیوطی .
- ٥ — النواقض للروافض .
- ٦ — مرقاة الصعود فی تفسیر اوائل العقود .
- ٧ — الحاذب الغیبی الی الجانب الغربی .
- ٨ — خالص التلخیص .
- ٩ — تحصیل الامام .
- ١٠ — النفعه الفائحه .
- ١١ — سدادالدين فی الدرجات والنجاه للوالدين ... و .. گه لئ
دانراوی که .

وه کو وتمان ، ئه م زانا به رزه به زۆری زانیاری بچ پایانی و ، خۆ و
زه وشتی جوانی و ، خزمه ت کردنی به فه قی و هاوه لانی و ، ده م و زمانی
شیرین و وتاری به رز و جوانی له جیهانی ئه و سه رده مه دا ده نگی
دابوه وه و له هه مۆ لایه کی جیهانی ئیسلامیه وه هه رکاریکی گرنگ یان
مه سه له یه کی یاخی ببوایه بۆ لای ئه برا و ئه ویش به زۆترین کات و
جوانترین شیوه و راستترین وه لام په رده ی له زۆی مه سه له که
هه ل ئه مانی و بی گری و توکیل ئه یدایه وه ده ستیان . به م شیوه یه ئه م
زانایه (٩٩) سال ته مه نچ به سه ربرد تا له (١١٠٣) ی که دا له شاری
مه دینه له جیهان ده رچۆ و له خاکی به قیع له گۆرستانی به رزنجه کان

نوسخه یه کی که ی هه مان کتیبم دهس کهوت به زۆنی ناوی (مه هدی نامه) ی
بۆ دانا بۆ بۆیه ئیمهش ئه و ناوه مان بۆ دانا .

دهستۆسی دووه م

کاتیک ئه م نامیلکه یه هه رچیم بۆ له گه ل کرابۆ کردبۆم و پیشکهشی

به خاك سپیرا . (بزوانه : «ترجمة المصنف» له کتیبی «الاشاعه» دا
چاپی «مطبعة المشهد الحسينی» قاهره سالی ۱۳۸۴) .
پیش ئه وه ی باسی مامۆستای به رزنجی بیچینه وه ، یه که دۆ
قسه ی مامۆستای ناوبرا و له کتیبی (الاشاعه) دا هه یه له وانه یه سۆدی
باشیان لی وه ربگیری ، بۆیه نۆستیایان لی ره دا به پتویست ئه زانم .
مامۆستای به رزنجی ئه لی :

« له کاتیکدا من مندا ل بۆم له شاخه کانی شاره زۆردا له دبی (ئهمزمک)
محهممه د ناویک پهیدا بۆ ئه یوت : من مه هدیتم و خه لکیکی زۆری شوین
کهوت ، تا متری ئه و ولاته ئهممه د خانی کوردی هیرشی برده سه ری و
شکاندی و براکه ی گرت و دیکه یانی ویران کرد و محهممه د خۆی
زای کرد و کۆمه لیک له شوین که وتوانی کۆران و هه رچیشیان مانه وه
سۆک و بجنرخ بۆن . دوا یی زانایانی کورد لی کۆبۆنه وه و فتویان به
کوفری ده کرد و ئیمانیا ن پچ تازه کرده وه ، سه ر له نوێ ژنه کانیان لی
ماره کرده وه ، ئه ویش ته وبه ی کرد و له کاره که ی گه زایه وه ؛ به لام
هه ندیک له وانه ی که نزیک ی بۆن و تیکه لاویان له گه لی بووه ئه یانوت :
هه ر به زوالت گه زاوه ته وه و به دل هه ر له سه ر بتر و زا کۆنه که یه تی » .
« من له سالی (۱۰۷۰) کدا له گه لی دانیشتم ، دیم پیاویکی
خواپه رستی له خواترس بۆ ، له جل و به رگ و خواردنیا خۆی زۆر له
حه رام ئه پاراست ، براکه ی که له سه ر ئه و گیترا بۆ زۆر لۆمه ی ئه کرد و
لیی نازازی بۆ ... »

وه هه ر له پاش ئه م قسه ئه فه رموی :
« به ماوه یه کی که م پیش دهست کردنم به دانانی ئه م کتیه پیاویکی
کورد له شاخه کانی «عقره» و «عمادیه» پهیدا بۆ . ناوی «عبدالله» بۆ ،

(کۆژی زانیاری کورد) م کردبۆ و بزیاری له چاپدانی درابۆ و لهوه دا بۆ
 بخړینه ژێر چاپهوه، له پێ لای براده ریکه وه نوسخه یه کی نایابی ئهم نامیلکه یه
 سه ری هه ل داو ، هه ر به هه و آل زاتی نی ، به په له ، رۆم له (کۆر) کردۆ
 کتیه که م وه ر گرت ه وه و ، دۆ باره له سه ره تا وه پیندا چۆمه وه و هه رچی
 جیاوازیه کی یتوان دۆ نوسخه که بۆ له په راویزه وه دهس تیشانه م کرد .

له بهر ئه وه ی نوسخه که ی لای خۆم کۆتر بۆ و زۆتر تۆ سرا بو وه وه به
 ئه صل م دانا و به (۱) ئیشاره م بۆ کرد و بۆ ئهم نوسخه به (۲) ئیشاره م کرد .
 ئهم نوسخه یه به خه یتکی زۆر جوان تۆ سرا وه و تۆ سه ره که ی گه لێ
 به سه رنج بو وه و ، گه لێ جار دهس تیشانی جیاوازی چه ند نوسخه ی
 کردو وه .

ئه وه ی له زاست کرد نه وه ی عیباره ته کانه دا یارمه تی ده ریکتی باش بێ
 ئه وه یه تۆ سه ر وه ک تۆ ستینی عه ره بێ به وردی سه ر و بۆری بۆ هه مو
 شیعه کان کردو وه .

گه لێ که س ده سیان بۆ ناو کتیه که بر دو وه و قه له میان تیدا گیرا وه و
 مانای گه لێ وشه و جیگه یان لیکدا وه ته وه ، به لām ، به داخه وه ، ئه وه ی
 جیگه ی سه رنج بێ ئه وه یه ئه و تۆ سه رانه لیکدانه وه که یان — له گه ل ئه وه دا
 که کوردییان زاتی وه و مانای کوردییان لیکدا وه ته وه — یان به فارسی یان

ئه یوت : ئه و پیاویکی شه ریفی سه هینه ، کۆژیکی بچکۆ له ی ده دوا زده
 سالانه ی بۆ ناوی نابۆ « محمدی مه هدی » ، خه لکیکی زۆری
 شوین که وت و ، هه ندێ قه لا و شتی گرت . والی (موصل) بۆی سوار
 بۆ و شه ر و خوین ژژان له نیتوانیدا رۆی دا ، دوا یی کۆمه لی (مه هدی)
 شکان و باوک و کۆر گیران و به دیلج زه وانه ی ئه سه مۆل کران . دوا یی
 سولطان لیبان خۆش بۆ و گه زانه وه ی لێ قه دهغه کردن و هه ردۆکیان
 له وێ مردن .

بزوانه لاپه ره (۱۲۱) « الاشاعه » .

به عهره بچی بووه . زیاد له وهی ئەم دەسخه ته — جگه له یهك چوار تین —
 تهواوی دهس خه تی (۱) ی تیدایه، گه لێ جیگه ی زیادیشی تیدایه که له نوسخه ی
 (۱) دا نه و منیش ئەو زیادانه م هه مۆ تۆستی و له په راویزه وه دهس تیشانی
 ئەو جیگایانه م کرد . به داخه وه — زیاد له وه که ئەم تۆسه ره به ژێره ئەلێ ناوم
 (محمد) ه — هه یچ باس و ناو تیشانیکی خۆی نا لێ . ئەوه ندهش ئەلێ که له
 شهوی یهك شه ممه له (ساوجبلاغ) تۆستیویه تیه وه . له م دهس تۆسه دا ناوی
 چهند کسێک له حاشیه کا تیدا هه یه که یان ناویان نه ییسراوه یان زۆر که من
 وهك : (حوض النهر) و (عنبر الفایح) و (مخزن الدرر) و (زینه
 الواعظین) . ئەم دهس تۆسه له سالێ (۱۲۸۸) ی ك دا تۆسراوه ته وه .

(ابن الحاج) کێیه ؟

(ابن الحاج) زانای گه و ره و ، ئەدیبی پایه بهرز و ، شهرع زانی که م
 وینه و ، (محدث) ی به ناوبانگی کورد مه لا محه مه دی کورێ حاجت حه سه نه ،
 خه لکی دێی (سنجوئ) ی سه ر به ناوچه ی سه رده شته .

سه ره تای ژیا نی ئەم زانا گه و ره یه نه زانرا وه (*) ته نها ئەوه نده نه بی که
 له سه ره تای ژیا نیا و پاش ته وا و کردنی خویندن له دێی (سنجوئ) بو ماوه یهك
 ده رسی وتوه ته وه و زانا و خوینده واری پیگه یان دووه . پاش ئەو ماوه یه له
 بهر هۆیه کی نه زانرا و (که م و ابو وه مه لایهك پاش ئەوه ی له جیگه یه کدا بو بی
 به مامۆستا — بی هۆیهك — ئەو جیگه ی خۆی به جی هیشته بی و بو ولا تیکتی
 تر ، یا بو جیگه کی دۆر چۆبی) جیگه و شوینی خۆی به جی هیشته وه و
 ها نووه نه دێی (هه زار میرد) ی نزیکی تانجه رو و سلیمانی و له وێ دهستی به

(*) له گه ل چیرۆکی کدا له مامۆستایه کم بیست که مامۆستا (ابن الحاج)
 ماوه یهك له (بصره) قازی بووه . به لام که ی بووه ؟ نازاری !

دەرس و تنه‌وه کردووه و له هه‌م‌و لایه‌که‌وه فەق‌ی به پەرۆشه‌وه بۆ خزمه‌تی هات‌ون و له کۆژی دەرس و تنه‌وه‌یا به‌وپه‌ژی ئەده‌به‌وه دانیش‌تون و له ده‌ریای ب‌ی‌پایانی دۆر و گه‌وه‌ه‌ریان وەر‌گرت‌ووه و شه‌و و رۆژیان له‌خو‌یان هه‌راسان کردووه بۆ ئەوه‌ی کاتیان له‌کیس نه‌چی و زیاتر که‌لک له‌و سه‌رچاوه رۆنه‌ وەر‌ب‌گرن .

وه‌کو وتمان ه‌یچ به‌لگه‌یه‌که‌مان ده‌رباره‌ی سه‌ره‌تای ژیا‌نی (ابن‌الحاج) به‌ده‌سته‌وه نه‌یه ، هه‌روه‌ها ژیا‌نی که‌س و کاری و چۆنه‌تی به‌ماله‌ و جیگا و شو‌ینی ، به‌لام له‌ ت‌یوه‌ شی‌ع‌ریکی ک‌ت‌یبه‌که‌یه‌وه که‌ ئەفه‌رمو‌ی : « زاتیومه‌ به‌ ئ‌یرشیه‌تی » . رۆن و ی‌یگومان ئەوه‌مان بۆ ده‌ره‌که‌و‌ی که‌ ئەم زانا‌یه له‌ به‌ماله‌یه‌کی ئ‌ایینی کۆن بووه و پشت‌او پشتیان به‌ زانا‌ی به‌رز و خو‌ینده‌واری چاک هات‌ونه‌ته‌ خواره‌وه و هه‌م‌یشه‌ که‌له‌ پیاو و شاسواری مه‌یدانه‌کانی زانیاری ب‌وون و هه‌م‌و یه‌کیکیان گه‌ییوه‌ته‌ ئەو پله‌یه‌ که‌ پ‌ی‌ بو‌تر‌ی : (م‌حد‌ث) و ، زانیاری هه‌دیث پشت‌او پشت به‌ ئ‌یرث بۆ یه‌ک‌تر به‌ج‌ی به‌ی‌لن . بۆ پله‌ی (ابن‌الحاج) ئەوه‌نده‌ به‌سه‌ که‌ ئەدی‌ب و زانا‌یا‌نی وه‌کو مام‌وستا مه‌لا « عبدالله » ی بی‌ت‌وش‌ی و شی‌خ م‌ارف‌ی ئ‌ود‌ی قوتا‌بی ئەو ب‌وون له‌سه‌ر سه‌فه‌ و خوان‌ی ئەده‌بی ئەو تو‌یش‌و‌ی ئەو ئەده‌به‌ به‌رزه‌یان هه‌ل‌گرت‌ووه که‌ ج‌ی و شو‌ینیکی تایه‌تی هه‌یه‌ زیاد له‌وه‌ که‌ بی‌ت‌وش‌ی ئەو پارچه‌ هۆن‌راوه‌ به‌رزه‌ی که‌ تائ‌یسته‌ش له‌ عه‌ره‌بی‌دا و‌ینه‌ی نه‌هۆن‌راوه‌ته‌وه و به‌یه‌کیک له‌ شا‌کاره‌ هه‌ره‌ به‌نرخه‌کانی ئەده‌بی عه‌ره‌بی ئەزم‌یر‌ی ، وه‌کو نامه‌یه‌ک ، بۆ (ابن‌الحاج) ی مام‌وستای نار‌دووه‌ (٢١) .

مام‌وستای گه‌وره‌مان وه‌ک چه‌رخ و سه‌رده‌می خ‌و‌ی به‌ل‌کو زیات‌ریش هه‌ر به‌لایه‌نی دەرس و تنه‌وه و زانا‌ی گه‌وره‌ پ‌ی‌گه‌یاند‌نه‌وه نه‌وه‌ستاوه و

(٢١) سه‌ره‌تای ئەو پارچه‌ هۆن‌راوه ئەمه‌یه :

« یا سیدی زاد اکتسابی فی الهوی ک‌ربی‌ علا‌ من‌ زف‌رت‌ی و عو‌یلی »

ب‌زو‌انه «البیت‌وش‌ی» مام‌وستا شی‌خ محه‌مه‌دی خ‌ال ل‌به‌زه (٤٤) .

ئەسپى خۆى لە گەلى مەيداندا تاو داو و ، لە ھەمو ئەو مەيدانانەشدا
شاسوار بوو •

يەككە لەو مەيدانانە شتىكى كەمى لى بزانى مەيدانى تەئلىف و
كتىبدا نانە ، لەم زوو وە (ابن الحاج) گەلى كىيى لە زانىيارى جۆراو
جۆرەكاندا داناو و دانراو كاتىشى بە چاكتىن كىيى بابەتى خۆيان
ئەزانىن •

بەلام گومان لەو دانيە — وەك مېزوى ژيانى نازانى — زورى كىي و
توسراو كاتىشى تا ئىستە نەناسراون و زەنگە زورىشان بى سەر و شوين
لەناوچۆن بەلگەى ئەمەش ئەم كىيە بە پىشكەش بە خویندەوارانى
ئەكەين ، كە تا ئىستە ھىچ سەرچاوەيەك لەوانەى باس لە (ابن الحاج) وە
ئەكەن ناويان نەھيناو و بەلايدا نەچۆن • جا ئەبى چەند كىيى وا بە نرخى
لەناو چۆبى و ؟ ئەبى ديوانى شىعر و ھۆنراوۋى چى بەسەرھاتى ؟

بە ھەر حال ئەو نەدى پىمان بىرى سەرنجى خویندەواران بۆ ئەم باسە
زائەكيشين و ئەو ئەلەين : پياويك بەو ھەمو زانىيارىو و ، بەو ھەمو
ئەدەبەو ، دانراوى شىعرى زورى ھەبى ، ھۆنراوۋى كوردىشى ھەبى ،
ئەبى ديوانى شىعرى — عەرەبى يا كوردى — نەبى ؟ ئەبى بۆ گەلى بابەت و
مونا سەبە ھۆنراوۋى نايبى نەوتىن ؟ ئەبى پياويك يىتوشى ئەو نامە بەرزەى
بۆ ناردى بە نامەيەكى لەو بەرزتر يا وەك ئەو وەلامى نەدايىتەو ؟
يىگومان خوینەرانى بەرزىش لە گەل مندا ئەلەين : (نابى) ، بەلام ئايا ئەبى
لەمەولاش مېزوى ئەم زانايە ھەروا بە ناديارى بىيىتەو ؟ من لام وانى
ئەگەر ھەول بۆ كۆكردنەوۋى پاشماوۋەكانى بدرى گەلى شتى بەنرخ وەدەس
نەكەوئ •

سەرەزاي ئەمانە بۆ زىزى ئەم زانايە ھەميشە ئەو لەبىر ناكرى كە
يەكەم كەسە — تا ئىستە ناسرابى — بەو كىش و لەھجە و عەرۆضەى باسما

کرد شیعی کوردی هۆنییتهوه .

ئەوا لە خوارەوه ناوی دانراوه پێ زانراوه کانی پیشکەشی
خوێندەوارانی بەرز ئەکەین :

- ۱ - نظم محاسن الغرر .
- ۲ - شرح نظم محاسن الغرر .
- ۳ - رفع الحفا عن ذات الشفا .
- ۴ - حاشیهی (مدونه)ی لەسەر کتێبی (البهجة المرضية في شرح
الالفية) .

۵ - الشمائل : تاکە نوسخەى ئەم کتێبە تازە لە گەڵ چەند کتێبێکدا
بە کتێبخانەى مۆزەخانەى عێراقى فرۆشراوه .

- ۶ - ايقاد الضرام على من لم يوقع طلاق العوام (۲۲) .
- ۷ - رسالة في بيان المقصور والمدود .
- ۸ - رسالة (المحذوفات) (۲۳) .
- ۹ - ئەم کتێبە کە پیشکەش بە خوێندەواران ئەکری « مەهدى نامە » .

(۲۲) مامۆستا بێتۆشى (تقریظ) بە بەربزینیکی زۆر جوانی بۆ نۆستیوه .

(۲۳) ئەم نامیلکەیه تازە لەم ماوهیەدا سەری هەلداوه و تا ئێستە هیچ
سەرچاوهیهك باسی لێ نەکردووه . تەنها ویئەى ئەم کتێبە لای برادەری
خۆشەویستم مامۆستا محەممەد مەلا ئەحمەد گەزنەیه .

دینوری تالہ

هلم و مەوسا

بسم الله الرحمن الرحيم

چا

يارەب (١) تۆيى صاحب هوداى (٢)
 وه قى دەبين فیتنه بهداى
 حيفظن (٣) بکهى (يا ذا الندا)
 به ئىسمى تۆيىدايه تى (٤)

بىدايه تى به ئىسمى تۆ
 له ذىكرى فیتنه خەلقى تۆ

(١) (يا زەب تۆيى ...) مامۆستای (ابن الحاج) له سەرەتای ئەم کتیبەو
 به پێچهوانەى یاسای دانەر و نۆسەرانی ئەو سەرەمەو دەستى
 پێ کردوو ؛ چونکە ئەوان (دباجە) یەکی فراوانیان دروست کردوو و
 به هەمد و ئەنا و سوپاسخ خوا و ، داواى زەحمەت بۆ پێفەمبەر و
 یارانى ... دەستیان پێ کردوو ، ئەم شیوە تا ئێستەش له نۆسینە
 ئاینیهکاندا هەر زۆرە ، بەلام مامۆستا (ابن الحاج) تەنها به پازانەو یەك
 له خوا دەستى پێ کردوو .

(٢) هوداى = هودا : هەر وهك خۆى نۆسیمان ؛ بەلام به (هودا) راسترە ؛
 چونکە (هوداى) له سەر شیوەى (ئەلفى مه قصوره به) و ئەوێش له
 کوردیدا دەست نادا . بۆ (بهدا) یش هەر وای نۆستیو ، بەلام له (نهدا) دا
 به یزەوى ئەوێ نه کردوو .

(٣) (حيفظن) نۆنهكەى نۆنى (جەمع) کۆمهله و ، زەنگه له (حيفظمان) هوه
 ورده ورده (متم) و (ئەلفه) كه زۆييين و (حيفظن) مایبته وه .

(٤) له نۆسخەى (٢) دا (هودا) و (بهدا) بى (ى) نۆسراون .

ويفقى حەدىث (۵) نەيىيىتى تۆۋەن
 زانئومە بە ئىرئىيەتتى (۶)

ھەرچە كەسى (۷) ئەھلى ئيمان
 لە جوملەيى جىنن و ئىنسان
 دەزانى ھات ئاخىر زەمان
 فەوتساوہ بىسابى زاحەتتى
 زاحەت لە كىوئى بۆ ئىنسانى ؟
 خوصوص قەلە ئاخىر زەمانى
 پوز لە ظلوم و بى ئىمانى (۸)
 كەوتۆينە دەرگىھى فیتنەتتى (۹)

(۵) (وىفقى حەدىث ...) واتە : باسى فیتنەيەك توشى خەلك ئەبى
 بەگۆيرەي حەدىتى پىغەمبەرى تۆ دەستى پى ئەكەم . (حەدىث) بە پى
 (ئى) (اضافە) لە بەر كىشى شىعرەكەيە ، ئەم جۆرە زاراوہ لە ناو
 گەرمياندا پى پىويست و (ضەرورى) یش ھەر زۆرە . وەك : « بە
 قەور پىغەمبەر ، وە سەر باوكت ... »

(۶) (زانئومە بە ئىرئىيەتتى) وەك لە پىشەكەكەدا باسماں كىرد ، بە زۆنى
 ئەوہمان بە دەستەوہ ئەدا كە (ابن الحاج) زانايەكى زۆر بەرز بووہ لە
 (عىلمى حەدىث) دا و ، بەلكو (محدث) بووہ و ، نەك تەنھا خۆيشى
 بەلكو پىشتاوپىشتى ھەر بە زاناي بەرزى (حەدىث) ھاتۆنەتە خوارەوہ .
 مامۇستا شىخ محەممەدى خالىش لە باسى ژيانى (ابن الحاج) دا
 دەس نىشانى ئەوہ ئەكا كە (محدث) بووہ بىزوانە (البىتوشى) لاپەزە
 . (۱۷)

(۷) ھەرچە كەسى (۲) ھەر كەسى چى

(۸) پى ئىمانى (۲) پى ئەمانى .

(۹) كەوتۆينە (۲) كەوتۆينە دەرگى فیتنەتتى .

ئىنسان ئىكەنلىكىنى بىلىپ
 دەپىن بىخالى خۇي بىگىرى (۱۰)
 ئىنسانى ئەھۋى مەردەننى بىگىرى (۱۱)
 لەمى (۱۲) دەۋرى مەھسەتتى
 دۇنيا ھەر بەخۇي (۱۳) فېتىھىيە
 ئەھلى خۇي ئەھلى خۇي (۱۴)
 داۋى دانىس لەبى مەھسەتتى
 ئىنسان تەھرىرە دەپىكەۋىتى
 دەپىكەۋىتى پۇلى ئىنسان (۱۵)
 غالىب دەپىن نەفس و شەھىدان
 عاصى دەپىن (۱۶) لەبى زەھمان
 فېكەر (۱۷) ئاھەنە قىامەتتى
 قىامەت لەمە نەزىدىك (۱۸) بىۋە
 ئىنسان تەمام غافل بىۋە

-
- (۱۰) بىگىرى (۲) بىگىرى .
 (۱۱) مەردەننى بىگىرى (۲) مىردىنى بىگىرى .
 (۱۲) لەمى (۲) لەۋى .
 (۱۳) بەخۇي (۲) بۇخۇي .
 (۱۴) (ئەھلى خۇيە) دەگونجى (خۇيە) مەھسەت خۇدانى و لەبەر كېش و
 قافىھى شىعەرەكە ۋاى لىن كىردىن .
 (۱۵) پۇلى ئىنسان (۲) پۇلپۇل ئىنسان .
 (۱۶) دەپىن (۲) دەپى .
 (۱۷) فېكەر ... (۲) فېكەرى ئاھەنە قىامەتتى .
 (۱۸) نەزىدىك (۲) نىزىك .

تیشانه یه (۱۹) ویم ظاهر به وه (۲۰)
بوډ (۲۱) به کهم (۲۲) وه صف و علامه تی

یه که له علامه تانی ده ججال (۲۳)
ئو کافری (شق ی) (۲۴) به طال (۲۵)

(۱۹) نیشانه یه ... (۲) نیشانه یی ظاهر بووه .

(۲۰) (غافل به وه) و (ظاهر به وه) به گویره ی سهر و بۆریک بۆیان کراوه
نۆستیمان ، به لام له ههردو لادا (بووه) بی چاکتره و له گه ل (نهزدیک
بووه) ش باستر ئه گونجین .

(۲۱) (بوډبکه م) = بۆت بکه م . دال و تی له (مه خره ج) دا له یه که وه نزیکن
بۆیه له گه لی جیگه دا یه که له جیگه ی یه که به کار ئه هینرین ، (وه فایح) به
زۆری ، به لکو هه میشه ، له باتی (بتگرم) یا (بتبینم) (بدگرم) و
(بدبینم) به کار ئه هینن (ئه مه به گویره ی دهس نۆسیکی کۆن که
له لامه ، نه که به گویره ی دیوانه چاپه کان) . ئه م ئال و گۆزه ی دال و تی
له زمانی عه ره ییشدا هه ر زۆره ، به لام ته نها له گفتوگۆدا نه که له
نۆستیندا . وه که (قد تبین) و وینه ی ئه مه به مه رجی ئه وه ی پیتی یه که م
(ساکن) بی .

(۲۲) بوډبکه م (۲) بۆت که م وه صفی علامه تی .

(۲۳) ده ججال : هه ندی کهس ئه لین : ناوی (صافی) کۆزی (صیاده) ،
به لام — وه که خاوه نی (الاشاعة) ئه لیت — راست ئه وه یه که (ابن
الصيد) نه بی و ، یه کیکه له نه وه ی شیقی کاهین ، یان هه ر شیق
خۆیه تی . گوایا دایکی شیق جینن بووه و عاشقی باوکی بووه و
شیق له دو توخمی جینن و ئاده میتزاد په یدا بووه ، دواتی شه یاطین
شتی سه یر سه یریان بۆ کردووه ، تا هه زه رته ی سلیمان گرتویه و له
دورگه یه کدا هه بسی کردووه .

له قه بی (مسیح)ه ؛ چونکه زۆر ئه گه زۆی ، به لکو هه مق جیهان ، جگه
له مه که و مه دینه ، ئه گه زۆی . صیفت و خۆی (دجل) شت گۆزین و
راستی هه لگه زانده وه و درۆیه گه لی ناویشانی بۆ باس ئه کړی ، له :
زلی و ، قژلۆلی و ، به که چاوئی و سواری که ر بۆن و ... تادیی
ئهو ترئ : (شیق) چونکه یه که چاوی هه یه و ، چاوه که ی که ی نه و
شوینه واری نه و لایه کی (لۆس و پۆسه) ، واته : یه که لا ، یان نیوه

تایبعی ویتن (۲۶) ئەھلی ضەلال
 خو داویتە هیسلاکەتی
 دەستی لە پیش ئەوێ (۲۷) شەیطان
 بەهەفت سالی دی (۲۸) مەهدی زەمان (۲۹)

زەلامە . جیهان ئەگەژێ و فیتنە یەکی زۆر بلاوئە کاتەو و خەلکی زۆری
 شوین ئەکەوێ و ، داوای خوا یەتی ئەکا و ، هەرکەس بەگویی نەکا
 نازاری ئەدا .

(۲۴) (شیق) : ئەگونجی بخویندریتەو : ئەو کافرە ی شەقی بەطال ، یان :
 ئەو کافرە ی . . . ، بەلام وەک لە پەراوێزی پیشودا ژۆنمان کردووە (شیق)
 باشتەرە ، ئەوکاتەش ، لەسەر شێوە نووسینی کۆن ، جۆرە (تەوریە) یەکی
 تێدا بە .

(۲۵) (شیق) (۲) شەقی و ، شیقی و .

(۲۶) ویتن (۲) وێ .

(۲۷) ئەوێ (۲) ئەو .

(۲۸) بەهەفت سالی دی (۲) بەهەفتی سالی .

(۲۹) ئەم مەهدیە پیغەمبەر — موژدە ی بەهاتنی داو و دیت و ، هاتنەکی
 لە کاتیکدا دەبی کە سەر زەمێن پز لە خراپە و فەساد و شەژ و شۆژ
 دەبی ، بەهاتنی ئەو و حوکم کردنی باری ژیان و ئیش و کاری جیهان
 ئەگۆژێ ، خێر و خۆشی زۆر ئەبی . شەژ و ئاژاوە نامینێ ، خوا
 پەرستی بلاو ئەیتەو . ئەم مەهدیە ناوی محەمەد یا ئەحمەدە ، باوکی
 ناوی «عەبدوڵلا» یە دایکی ناوی نامینە یە ، لە بەرە ی هاشمە .

بۆیە پیتی ئەوتری «مەدی» ؛ چونکە خوا یارمەتی ئەدات و ، سوپا و
 لەشکری زۆری لە دەور کۆ ئەبنەو و لە ژێر ئالای ئەودا لە دژی شەژ و
 خراپە ئەجەنگین و پارێزی لێ ئەکەن .

ئەم مەهدیە جیا یە لەگەڵ ئەو مەهدیەدا کە شیعە باسی ئەکەن و
 باوەژیان پیتەتی ، مەهدی شیعە (محەمەدی کۆری حەسەنی عەسکەر یە)
 گوا ی لە بیریکدا لە سامەزا خۆی شاردۆتەو و کاتی خۆی دیتە دەرەو .
 شیعە کە باسی ئەم مەهدیە دەکەن یا ئەنۆسن ، ئەلێن : (عج) یا (فج)
 وەک ئەوتری : (ص) یان (ر) لە باتی (صلی الله علیه وسلم) ، یان (رضی
 الله عنه) ، مەبەستی ئەوانیش (عجل الله فرجه) یان (فرج الله عنه)
 واتە : خوا زۆر زوگاری کات و لە بەندی بێر بیتەدەرەو .

له پيش مه هدى دهبى سوفيان (٣٠)
 مه علومه ئهو به زيوايه تى (٣١)
 مه علومه ئهو به زيوايه تى (٣٢)
 به زيوايه تى دهبى مه علوم

(٣٠) سوفيان نوسه رى دهست خه ته كه گه لى جار به صوفيانى ئه نوسى به لام
 راستيه كه ي صوفيانه و ئيمهش به صوفيانى ئه نوسين .

(سوفيان) له نه وهى خاليدى كورى يه زيدى كورى صوفيانه ، له
 شيوى (يابس) له ده ور و به رى (دمشق) پيدا دهبى و خه لكىكى زور له
 خالوانى ، كه به رى كه لى ، لى كوئه بنه وه ، شه رو شوژىكى زور
 ئه كاو ، به غدا و كوفه و چه ندين شوين ئه گرى و ، كوشتارو تالان و
 بزويه كى زور ئه كات . له سه رده مى ئه وا مه هدى پيدا دهبى ، كه ئه
 هه واله ئه بيسى خوى و سوپاكه ي ئه چن بو شه ر كردن له گه ل مه هدى ،
 له زيگه دا لاي (قطيفه) خوى و سوپاي زو ده چن . بزوانه (الاشاعه)
 (٩٢) و باش ئه وه .

(٣١) گه لىك زيوايه ت له و باره وه هه يه ، هه ندىك زيوايه ت هه وت ساله و
 هه ندىك زياتر بزوانه لابه ره (١٠٥) ي (الاشاعه) .

(٣٢) ئه م چوارينه به پيچه وانه ي چوارينه كانى كه وه يه و ، كه م و كوژيشى
 تيدا يه ، به لام ، وه ك خوى هيشتمان وه .
 بو ئه و زيواتانه و ماوه ي هاتنى سوفيان بزوانه لابه ره (١٠٥) ي
 (الاشاعه) .

ئه وه ي پتويستى نوسينه ليره دا ئه وه يه كه له ماموستا مه سه ودم
 بيس ت كه له مندا ليدا له پياويكى بيس تو وه ، ئه م چوارينه ي به م شيوه ي
 خواره وه خوينا و ته وه :

» به زيوايه تى دهبى مه علوم
 به شه شى دى ده ججالى شوم
 به هه فتى دى مه هدى يه قوم
 قه ت ده رنا چى له و مودده تى «

به بیست سال دئی سوفیانی شوم (۳۳)
 قهط دهرناچئی (۳۴) لهو مووددهتی
 بهلکه خه بهر واماں ده بیست (۳۵)
 له شیخی ماهیر (۳۶) و موثیت
 به پانصه دی (۳۷) سوفیان ده بیست
 نه هلی فیسق و ضه لاله تی (۳۸)
 تیشانه ی سوفیان و ده ججال :
 کهم ده بی عالم زور ده بی (جهال) (۳۹)
 به دونیایی زور ئیشیغال
 ده کونسه به حوری غه فله تی
 غه فلهت یه کجار ته مام ده بی
 مانگی (۴۰) وه کو جومعه ده بی (۴۱)

-
- (۳۳) بهم شیعه دی (۲) ئه و نازیکیه له پهراویزی سهره وه دا دهس نیشان کرا
 ته و اوئیه بی : « به یازدهی دئی سوفیانی شوم »
 « به ههفتی دئی مه هدی مه علوم »
 (۳۴) قهط دهرناچئی (۲) قهط دهرناچیین .
 (۳۵) بهلکه ... (۲) بهلکی خه بهر وه هاماں بیست .
 (۳۶) ماهیر و (۲) ظاهر و .
 (۳۷) به پانصه دی ... (۲) به ههفتدی ...
 (۳۸) ضه لاله تی (۲) فه ساده تی .
 (۳۹) کهم ده بی ... (۲) کهم ده بی عیلم و زور جهال .
 (۴۰) (مانگی وه کوو جومعه ده بی) واته : خه لک ئه وهنده سهریان قال ئه بی و
 وا باوهش به دونیادا ئه کن و ئه وهنده به گهرمچ به ئیش و کاره وه خه ریک
 ئه بن نازان کات چۆن تیه ز ده بی و کاتی مانگیك ته و او ئه بی و ئه زان
 ههفته یه ک تیه ز بووه .
 بزوانه (۱۲۹) (الاشاعة) .
 (۴۱) مانگی ... (۲) یه ک مانگ وه کو جومعه ده بی .

ئەرض بۆلەزە (۴۲) زۆر دەبىي
دەكەن تالان ئەممانەتى

دانى زەكەت دەبىي گىران
زۆر دەبىي غەيىتەت و بوھتان
كەم دەبىي زەحمىي (۴۳) خىزىمان
نادەن بىە يەكەدى ئولفەتى

چى فاسق بى ئەو بە حورمەت
پىاوى دەچاك دەكەن (ظلت) (۴۴)
كەم دەبىي لە ئەرض بەرەكەت
پەيدا دەبن (۴۵) لەم حالەتى

خویندن بۆ جاھ (۴۶) و مال دەبن
تەصدىق (۴۷) ھەر بە زوبان دەبىي
پىا و بە قسەي ژنى دەبىي
بە كەيفى داكى (۴۸) نايەتى (۴۹)

لە پاش ئەوھى سوفيان دەبىي
لە ئەسلى (صخر) ى بنى (حربى)

-
- (۴۲) ئەرض بۆلەزە (۲) ئەرضى بۆلەزە .
(۴۳) كەم دەبىي زەحمىي (۲) كەم دەبىيىن زوھمىي .
(۴۴) (ظلت) زىللەت زاستىيەكەيەتى ، واتە : پىاوى فاسق بە زىز و بەرز و
جىگەدىارى ئەبن و ، پىاوى چاك زىسا ئەبن .
(۴۵) پەيدا دەبن (۲) پەيدا بۆن ئەو .
(۴۶) خویندن بۆ جاھ و (۲) خویدىن بۆ جاو .
(۴۷) تەصدىق (۲) صىدق .
(۴۸) داكى (۲) دايكى .
(۴۹) (بەكەيفى داكى نايەتى) دايكى چى پىن خۆش بىن ئەو وا ناكە ، يان خۆشى
لە چارەي دايكى نايەت و بە قسەو كىردار و زاي تۆزە و ئالۆز ئەبن .

خالی دهوین(۵۰) هییی (کلبی) - (۵۱)
ده کاله شام حوکومه تی(۵۲)

که خوروج بکهن تورک و گورجی(۵۳)
لای مزگه وتی شام ژۆده چیی(۵۴)
نه زدی که(۵۵) سوفیان دهر بیچی
ده بیی وه قسی نه مـ سـ ا ر ه تی

ده که (۵۶)(۵۷) خوروج سی صد سوار
بو دی له خالان(۵۸) بیست هزار(۵۹)

(۵۰) دهوین (۲) دهوی .

(۵۱) بهری (کلب) خالی سوفیان . ته ماشای لاپه ره (۹۲) ی (الاشاعة) بکه .

(۵۲) (له پاش نهوهی ... تاد) واته : سوفیان پاش هانتی له ولاتی شام
حوکم نه کا . بزوانه (۹۲) ی (الاشاعة) .

(۵۳) (تورک) و (گورجی) له (الاشاعة) دا به (الابقع) و (الاصهب) ناو نه برین و ،
دوایی ماموستای (بهرنجی) مانایان به تورک و ژۆم لیک نه داته وه و ،
نه لئ : نه بقه ع و نه صههب (صیفات) و (نهلقاب) و ناوین . واته نه بی
(کرچ = گورج) ماموستای (ابن الحاج) له کوئی وهرگر تی ؟ نه بی نه مه
صیفته تیکی تایبه تی ژۆم بو بی و تا نه و سهرده مهش له ناو کوردا زانرابی و
دوایی له بیر کرابی ؟ (۹۲) الاشاعة .

(۵۴) ژۆده چیی (۲) ژۆچی .

(۵۵) نه زدی که (۲) نیزیکه .

(۵۶) ده که (۲) ده کا .

(۵۷) (ده که) یان (ده کا) له باتی (ده کهن) ه ، له کوردی دا ژۆر وا نه بی
جیاوازی له نیوان کومه ل (جمع) و تاک (مفرد) ا ناکرئی ، به تایبه تی
که کومه له که ژماره بیست وه که نهوتری : « صد سوار هات » و « ده
زه لام ژۆیج ... » .

(۵۸) (له خالان) مه بهست خالوانیه تی که بهری (کلب) ن . له (الاشاعة) دا

(۳۰) هزار نه لئ نه که (۲۰) هزار ، بزوانه لاپه ره (۹۲) .

(۵۹) بیست هزار (۲) سی هزار .

له عیراقی جهنگ و بنار
 دهکهن تالانی کوفه تی
 که کوفه ی گرد (۶۰) ، بردی (۶۱) تالان
 یه خسیری مال و مندان
 به مه دینه دهخا (۶۲) (جولان)
 خه لقی ده خیتیه (۶۳) ضه یقه تی
 سی ژۆژ تالان له مه دینه (۶۴)
 خوین ده ژۆژی (۶۵) له زه میتیه (۶۶)
 له هاشمیان ده کرئ قینه (۶۷) ، (۶۸)
 ده چنه کیوان له ده هشه تی
 له میحرابی (دمشق) و (شام) (۶۹)
 له سه ره به زی (۷۰) یه لزه ن (۷۱) (مدام)
 چه بلای مه که ، کوشتنی لیزام
 له غسایه تی جه هاله تی

-
- (۶۰) (کوفه ی گرد) مه بهستی (گرته) بزوانه په راویزی (بود بکه م) .
 (۶۱) گرد بردی (۲) گیت کردی .
 (۶۲) دهخا (۲) ده خی .
 (۶۳) ده خیتیه (۲) ده یخیتیه .
 (۶۴) مه دینه (۲) مه دینی .
 (۶۵) ده ژۆژی له زه میتیه (۲) ده ژۆژینی له زه میتی .
 (۶۶) (خوین ده ژۆژی له زه میتیه) زه نگه (لهو زه میتیه) بی و واوه که ی له
 بترکرابی .
 (۶۷) قینه (۲) قینی .
 (۶۸) رَق و قینه بویه له هاشمیان نه کرئ ، چونکه مه هدی له وان په یدا
 نه بی و ، زه نگه سوفیان بزانی به هاتنی مه هدی نه و له ناو نه چی ، بویه
 کوشتاریان لی نه کا به ره گستی له هاتنی مه هدی بکا .

غالیب ده بـی جەیشی سوفیان
 لـه ژۆم و فارس و خۆراسان
 خو و ن ده کـهن ئەهلی ئیمان
 لـه بهر زەحمەتی (۷۲) شیددەتی
 هاشمیەك بـرای مەهدی
 لـه خۆراسانی دئی به توندی
 به پێنج هەزار سواری مەردی
 طالیب بو مەهدی صوحبەتی
 ئەو جەوانیکی (۷۳) یە کجار تونده
 عەسکەریشی یە کجار مەرده
 ئەوێ کاتی دەبی هەددە (۷۴)
 سوفیان بـهوی دەنگیـویتی
 هەژدە مانگان (۷۵) دەکا شەژی
 به مەهدی دەدا (۷۶) خەبەری

-
- =
 (۶۹) بو (دمشق و شام) سەر و بۆر کراوه، بەلام دیمەشقی شام
 راستره .
 (۷۰) (له سەر بهزی . . .) واتە: له میحرابی دیمەشق و شام عەرەق
 خواردنەوه و پیالە گۆزینەوه ئەبێ .
 (له سەر بهزی) به زینۆسی کۆن هەڵدەگرێ (بهزی) بێ وهك
 هەڵدەگرێ (بهزی) بیت . به هەردۆ شیوه مەبەست بهرمال و
 زاخەری مزگەوتە .
 (۷۱) یەلزنەن مدام (۲) یەلژین مودام .
 (۷۲) زەحمەتی (۲) زەحمەت و .
 (۷۳) جەوانیکی (۲) مەردیکی .
 (۷۴) ئەوێ (۲) ژۆ بیكاته کێو دەبێ هەدا
 (۷۵) مانگان (۲) ماھان .
 (۷۶) به مەهدی دەدا (۲) له مەهدی دەزانێ .

دهنكه ونه يهك له «أصطر» (٧٧)
 سوفيان دهچيتسه زيلله تي
 لهو پاش تهقدير وهها (٧٨) دهبي
 قهضاي زهبي قهط زه ناي
 جهيشي هاشم شكت دهبي
 دهشكن دهچيتسه مهككه تي
 وهقتي هاشمي (٧٩) ميتر دهبي
 ههرتا (٨٠) مهدي مهلقوم دهبي
 شهش سالاني نيوان (٨١) دهبي
 وهها مهلقومه به زيوايه تي
 غاليب دهبي فيتنه شورور (٨٢)
 زي دهگيرين نيزديك (٨٣) و دور
 ههفت عالمي (٨٤) نههلي شووور
 ديهن ههريهك له جهه تي
 ههريهك له جهه تي ديهي
 ههوان سيصه دهگهل (٨٥) ديهي

-
- (٧٧) دهنكه ونه يهك : بهيهك نهگن .
 (٧٨) تهقدير وهها (٢) موقه ددهر وا .
 (٧٩) هاشمي (٢) هاشم كه .
 (٨٠) ههرتا (٢) ههتا .
 (٨١) سالاني نيوان (٢) سالان نيوه دان .
 (٨٢) فيتنه شورور (٢) فيتنه و شورور .
 (٨٣) نيزديك (٢) نيزيك .
 (٨٤) عالمي (٢) كهس عالم .
 (٨٥) لهگهل (٢) دهگهل .

بوؤ خه بهرى مه هدى ده يى
لاقى (۸۶) ده بن به مه كه تى

له مه كه ي ده ينن يه كدى
هممق طاليب له بو مه هدى
ده لين : ده زانين تو مه هدى (۸۷)
به يشانه و عه لامه تى

ده كا حاشا ئه و در ده چى
هه لى و مه دینه ده چى
ئو جه معيه ت له دوى ده چى
ديسان ده چي ته مه كه تى

له كنن مه قىامى جه جه رى
دوعا ده كا هه ر ده گرى
ده لين : ده بى مىرى بگرى
يان ده تىكوژين به شيدده تى

له ترسان ده ست دريژ ده كا
به يعه ت له گه ل قه ومى ده كا (۸۸)
دو زكه تيان نويز بو ده كا (۸۹)
بويان ده خوينى خوبه تى

(۸۶) لاقى (۲) لاقا .

(۸۷) ده لين ... (۲) ده لين : زانين ئه تو مه هدى .

(۸۸) به يعه ت ... (۲) قه وم به يعه تى ده گه ل ده كا .

(۸۹) دو زكه تيان (۲) دو زكه تان نويز ده كا .

خوطبه‌ی که خویند کردی ته‌مام (۹۰)
 ئه‌و مه‌هدیتی شتیرین که‌لام
 ئه‌هلی یه‌مه‌ن کوفی‌یی و شام
 بۆیتی ده‌گرن جه‌معیه‌تی (۹۱)
 جه‌ماعه‌ت پیی ده‌بن سه‌رخۆش (۹۲)
 مه‌هدی ژدین پزی (۹۳) چاو زه‌ش
 داندان وه‌کو ئه‌ستیره‌ی گه‌ش
 خالی هه‌یه‌ له‌ ژومه‌تی
 له‌ مه‌ککه‌ی ده‌بی به‌ وه‌له‌د (۹۴)
 ناوی « محمد » (۹۵) ، « احمد » (۹۶)
 له‌ لای راستی خالی ئه‌سوود
 له‌ ئه‌وه‌ ولادی فاطمه‌تی
 ژومه‌تی هه‌ر وه‌ک گه‌وه‌ه‌ری
 ناوی دایکی هه‌م پده‌ری
 هه‌ر به‌ میثلی پیغه‌مه‌ری
 شیهی ویه‌ له‌ خیلقه‌تی

-
- (۹۰) خوطبه‌ی که خویند (۲) که خوطبه‌ی خوید .
 (۹۱) بۆی ده‌گرن (۲) ده‌گرن له‌وی جه‌معیه‌تی .
 (۹۲) ده‌بن سه‌رخۆش (۲) ده‌بی دلخۆش .
 (۹۳) پزی چاو زه‌ش (۲) ئه‌برۆ چاو زه‌ش .
 (۹۴) له‌ مه‌ککه‌ی ده‌بی به‌ وه‌له‌د (۲) له‌ مه‌دینه‌ی ده‌بی وه‌له‌د .
 (۹۵) « محمد » « احمد » (۲) « محمد » و « احمد » .
 (۹۶) ئه‌م شیوه‌ نوستینه‌ به‌ دۆ زیوايه‌ت ئیشاره‌ ئه‌کا ، ئه‌گه‌ر بنۆسری ناوی
 « محمد » یا « احمد » ه‌ باشتره‌ .

يه کجار هه لیتیم له بوغز (۹۷) دۆر
 خه لقی زۆر پی ده بی مه سرور
 داخلې وی حوبب و سرور (۹۸)
 حاکمی پسر عه داله تی
 قسه ی خراپ قهط نابییژی
 خوینی ناحق قهط نارژیژی
 وه قتی که لام سست (۹۹) ده بیژی
 دهستی ده دا له زوکبه تی (۱۰۰)
 دهنگیک ظاهر ده بی (۱۰۱) له ئاسمان
 ده لی : « امیرکم فلان »
 یه عنی مه هدی نه ک وه ک سوفیان
 شادی له بو دی (۱۰۲) ئوممه تی
 له موعجیزه ی پیغه مبه ری
 الله حورمه ت نا له سه ری
 نه بدالی شام گه وره ی میصری
 هه مو ده که نه ئیطاعه تی

(۹۷) بوغز (۲) بوغزی .

(۹۸) داخلې وی ... (۲) داخل ده بی حوبی سودور .

(۹۹) که لام (۲) که لامی . (سست) له (۲) دا نه ، به لام به گویره ی
 « الاشاعة » (۱) راسته .

(۱۰۰) کاتی باش قسه ی بو نه بی ده ست به نه ژنوی خویدا نه دا .

(۱۰۱) دهنگیک ظاهر ده بی (۲) دهنگی ظاهر .

(۱۰۲) له بو دی (۲) ده بی بو .

که سوفیان ئه و خه بهر ده بیئت (۱۰۳)
 جهیشی ئه سه ر (۱۰۴) مه هدی ده چیت
 ده چیتی له به ییدا یی ده خیت
 « فی لیلۃ مقمرتی » (۱۰۵)

بهیدا له مه ککه ی (۱۰۶) نزدیکه (۱۰۷)
 شوایتیک زانی و هر را ده کا (۱۰۸)
 هر ده چیت و هر بانگ ده کا
 « یا ویح اهل مکتی » (۱۰۹)

که شوان له وئی غایب ده بی
 جهیشی سوفیان خه سف ده بی
 ده بیته وه عه جبه ده بی :
 « ارتحلوا فی ساعتی ؟ ! » (۱۱۰)

(۱۰۳) که سوفیان (۲) که سوفیانی خه بهری بیست .

(۱۰۴) ئه سه ر (۲) وه سه ر .

(۱۰۵) (فی لیلۃ ...) له شه ویکی مانگه شه ودا .

(۱۰۶) له مه ککه ی نزدیکه (۲) له که عبه ی نیزیکه .

(۱۰۷) بهیدا : شوینی دهشت و چۆل .

(۱۰۸) زانی و هر را ده کا (۲) ده زان را ده کا .

(۱۰۹) (یا ویح) واته : مال و پیران ئه هلج مه ککه .

(۱۱۰) « ارتحلوا فی ساعتی ؟ ! » له مانای « ارتحلوا » دایه واته : ئایا

له سه عاتیکدا کوچیان کرد ؟ ! مانای تیکزای شیعه که : - وه کو له

شیعه کانی پیشه وهدا بو - که شوانه به هاتنی سوپای سوفیان ئه زانی

به هه له داوان رۆ له مه ککه ئه کا و ، وه ک هاواری ، ئه وه وه له یان پێ

زانه گه یه نی ، کاتی ئه گه زیته وه سه ری له و کاره سوژئه مینێ ؛ ئه و زۆر

نیه رۆ یوه ، هه مۆی سه عاتیکه ، که چی ئه و سوپا گه وره یه له وئی

نهماوه ! ئایا ئه و سوپایه چی لێ هات ؟ ئایا له سه عاتیکدا هه مۆ باریان

کرد ؟ وه ک له مه و پاش ده رده که وئی . که ده چیت له لای (قطیفه) ئه زانی

که سوپا که رۆ چوو . ۱۱۵ (الاشاعة) .

وهقتی ته ئه ممولی ده کسا
 نه ظهه ر ئه مه نزل (۱۱۱) ده کسا
 رۆچوونی وان یه قستین ده کسا
 به دیتنی لای قه طیتنه تی
 ئه هلی مه ککه ده بن شرور
 ده کهن شوکری زه بیی غه شور
 خه سف کران ئه هلی شرور (۱۱۲)
 ده زانین ئه وه لاهمه تی (۱۱۳)
 مه هدی له مه ککه یی ده ردی
 ئالای نه بیی له بو دی
 دوازه هه زاری له گهل (۱۱۴) دی
 « او عشر مع خستی » (۱۱۵)
 جو به ره ئیل چه رخه چی ده بی
 میکائیل دون دار ده بی (۱۱۶)

ئه مه نزل
 ده کسا

-
- (۱۱۱) ئه مه نزل (۲) وه مه نزه لی .
 (۱۱۲) خه سف کران (۲) حیفظ کران له ئه هلی شورور .
 (۱۱۳) ده زانن ... (۲) ده زانن ئه وه به عه لاهمه تی .
 (۱۱۴) له گهل (۲) ده گهل .
 (۱۱۵) واته : دوازه هه زار یان پاژه هه زار ، به گویره ی جیاوازی دۆ
 زیوایه ت .
 (۱۱۶) (چه رخه چی) و (دون دار) دۆ وشه ی جهنگین و ئیسته به کار
 ناهینرین و وه کو له بێرکراویان لی هاتوووه ، مسته فا به گی کوردی له
 شیعردا به کاری هیناون وهک ئه لی :

« ئه مان سه رقافله چی کاروان ، ده خیل سا چه رخه چی له شکر
 جله وه لکبیشه ، زه حمی که ، که جاریکه و هه ر ئه مجاره ! »

=

ئەرۋىز و سەما سەرخۆش دەبىي
 قەصدى ۋە شام و ھىجرەتتى
 فەرۋى عىشا ئىدا دەكا
 ئەۋۋەل رۆ بە (۱۱۷) ھىجاز دەكا
 چى بەندى (۱۱۸) زەھەبى دەكا
 جەۋاب دەگاتە (۱۱۹) كۆفەتتى
 ھەركەس كە بە خەبەرى (۱۲۰) عالم بوۋە (۱۲۱)
 جەشى ئەۋى خەسەف بوۋە
 بە يەك نەفەر (۱۲۲) خەلاص نەبوۋە
 خورۇج دەكالى كۆفەتتى
 دىتە دەرى غازىم بە شام
 جەشى دروست دەكا تەمام

ۋە پېش ئەم شىعرە ئەللى :
 « لە پېش بەيداخى شادى يار ئەۋا ئەسپى دەئاخېۋى
 لەسەر تېپى سۇپاسالار ۋ ھەم پېشەنگ و دۇندارە »
 بزوانە لاپەزە ۶۸ى چاپى سى بەمىتى دىۋانى (كوردى) .

(۱۱۷) بە (۲) دە .

(۱۱۸) بەندى (۲) بەندى بى .

(۱۱۹) دەگاتە (۲) دەگا بە .

(۱۲۰) بە خەبەرى (۲) خەخرى .

(۱۲۱) (ھەركەس كە ... تاد) ئەگەر بوترى :

« ھەركەس بە خەبەرى عالم بوۋە »

ئەۋسا كېشەكە بە زەۋانى ئەزۋا .

(۱۲۲) بە يەك نەفەر (۲) يەك نەفەرى .

له پيش مه همدی داخل به شام
« القی الیه ساعتی » (۱۲۳)

به خه سمنی ئیعتیار ده کا (۱۲۴)
به یعت له گهل مه همدی ده کا
مه همدی وه قسودس رۆ ده کا
سئی سال ده کا ئیقامه تی (۱۲۵)

سه خری خالی وه عار ده خه
ناقیز له بو مه همدی ده بن
موسه حقه غه صهب ده بن
واقیع ده بن به زیاده تی (۱۲۶)

سوفیان ده کا عه زمی شه ری
مه همدی ده زانیی خه به ری
جه شسی عه ظیم دیتسه ده ری
ئالای عه ظیم (۱۲۷) (من مائتی) (۱۲۸)

نصرت ده ری (۱۲۹) ره بی غه قور
مه همرۆم ده بن که لبی شرۆر

(۱۲۳) (ساعتی) (۲) (طاعتی) . « القی الیه ساعتی یان طاعتی » : واته :

یه کسه فرمانی مه همدی وه رده گرن و هیچ سه ریچج ناکهن .

(۱۲۴) ئیعتیار ده کا (۲) وان باوه ده کا .

(۱۲۵) ئیقامه تی (۲) ئیطاعه تی .

(۱۲۶) لیره دا له (۲) دا ئه م چوارینه ی زیاده .

(۱۲۷) عه ظیم (۲) عظام .

(۱۲۸) (من مائتی) : گه وره ترین سوپا له سه رده می مه همدی دا له (۱۰۰) که س

پیکدی . بزوانه (۹۸) (الاشاعة) .

(۱۲۹) ده ری (۲) ده را .

اکر { « ثم يولسون الدبر » (۱۳۰)
« بشري لاهل غزوتى »

ئەولادى وان موسبا (۱۳۱) دەبىي
سوفيان لەوى ئەسىر دەبىي
يەكزۆي (۱۳۲) بە ھەشت شايى دەبىي (۱۳۳)
« يذبح مثل سخلتى » (۱۳۴)

زەبجى لە ژىر شەجەرەتئى
لە كىن بەحرى طەبەرىيەتئى
يىا لە بىورجى طورىيەتئى
خىلاف لە دۆ (۱۳۵) زىوايەتئى

ھەر كە كوژرا سوفيانى شۆم
غەتىمەتان دەكەن قوسۆم
فەتەح دەكەن حوصۆنى زۆم
بە تەھلىل و تەكبىرەتئى

(۱۳۰) « ثم يولون ... » واتە : ئەشكىن و پشت ھەل ئەكەن و زائەكەن ، ئەمە
موژدەيەكى گەورەيە بۆ شەزكەران . لە ھەردۆ نوسخەكەدا « الدبر »
بە « الدبور » نۆسراوە بەلام ھەلەيە و راستىيەكەي يى (واو) ە .

(۱۳۱) موسبا (۲) سەبى .

(۱۳۲) يەكزۆي (۲) كىژيان ، بىكرىان .

(۱۳۳) يەكزۆ : كە ئىستە بەكار ناھىنرئى تەرجمەي (عذراء) ە .

(شايى) و (پەناباد) پارەي ئىرانن ، ئىستە زەواجيان نەماوہ . لە (۲) دا

نێوہ شىعرى دۆھەم و سىھەم ھەر يەك لە جىگەي ئەوى تردايە و
ئەوہش راستە .

(۱۳۴) (يذبح ...) واتە : وەكو بەرخ سەردەبۆرئى .

(۱۳۵) لە دۆ (۲) دەوى .

جهور و زولمان (۱۳۶) زيجلهت دهکا
عهدلی حوڪمان سوکنا دهکا
دیني نه بٽ قایم دهکا (۱۳۷)
ناکا (۱۳۸) خیلافی سووننه تی

قوسطه نظیني مه فتوح ده بی
سی زوژ لهوی هر شهز ده بی
جهیشی مه هدی غالیب ده بی
قیسمهت ده کهن غه یمه تی

شه یطان لهوی صهرخ (۱۳۹) دهکا
جهیشی مه هدی غیلام دهکا
ده ججال ئهوا (۱۴۰) له پاشه وه (۱۴۱)
یه خسر دهکا زوژییه تی

له قیسمه تی به تال ده کهن
زو به ئه ولاد و مال ده کهن
ئهو خه بهری یه قیتین ده کهن
که هر کیذبی شه یطانه تی

(۱۳۶) زولمان (۲) زولم .

(۱۳۷) قایم دهکا : واته زیندوی دهکاته وه و پهری پین ئه دا .

(۱۳۸) ناکا (۲) نابج .

(۱۳۹) صهرخ (۲) سحری .

(۱۴۰) ئهوا له پاشه وه (۲) ئه وه له پاش وه هات .

(۱۴۱) (له پاشه وه) وهك لهمه ولایش دهرده کهوی ، دانه ر قافیهی (هی) و

(الف) ی به جیاواز دانه ناوه بویه له گهل (دهکا) دا (پاشه وه) ی

وتووه ، ئهم شیوه چند جار یک لهمه ولا دیت .

ژۆمیسه یی ده کهن دیسار
 شه هری عه ظیم و بی شو مار (۱۴۲)
 لیی ده کوژن (۱۴۳) شه سه ده ه زار
 فه تتاح (۱۴۴) به دو ته کبیره تی (۱۴۵)

له وینده ری زه بن زه ها (۱۴۶)
 « بلدة (قاطع) (۱۴۷) طولها : »
 « السف میل ، وعرضها »
 « مبلغ خمس مائی » (۱۴۸)

تیدا هیه سی سه دی باب (۱۴۹)
 سه ده ه زار کهس له کوللی باب
 پیای جهنگی ته مام ئه سباب
 فه تحی به چار ته کبیره تی

له وینده ری زه ها ده بن (۱۵۰)
 به (بیت المقدس) (۱۵۱) داخل ده بن

-
- (۱۴۲) بی شو مار (۲) دیته ژیمار .
 (۱۴۳) ده کوژن (۲) ده گترن .
 (۱۴۴) فه تتاح به دو (۲) فه تتاحی ئه و ، فه تتاح به یهک .
 (۱۴۵) (فه تتاح ته کبیره تی) له چهند جیگه دا له مه ولا (فه تحی ...)
 ته کبیره تی (به کار ئه هیئ ، ئه م جیگه ش زه نگه وهک ئه وان بیت .
 (۱۴۶) له وینده ری (۲) وه قتی ده بن له وئی زه ها .
 (۱۴۷) قاطع (۲) قاطعة .
 (۱۴۸) (قاطع) ناوی شاریکه دریزیه کهی هه زار میل و پانیه کهشی (۵۰۰)
 میل و (۳۶۰) ده رگای هیه و له هر ده رگایه کی هه زار شه رکه د
 ده رده چی ، بزوانه لاپه ره ۱۰۴ ی (الاشاعة) .
 (۱۴۹) تیدا هیه (۲) تیدا سی سه دو شیصت باب .
 (۱۵۰) ئه م نیوه شیعه له (۱) دا نه بو له (۲) هیئامان .
 (۱۵۱) بیت المقدس (۲) (بیت القدوس) .

به دهججالی (مخبر) دهبن
ئهو هائه دهر بو فیتنه تی (۱۵۲)

له وه قتی خه لقی ئاده می
نه بووه فیتنه (۱۵۳) بهو ئه عظه می
یا زه ههر توی (۱۵۴) موته قیمی
حیفطن بکه ی لهو فیتنه تی

ههر له نوحی به پاشه وه
چی پیغه مبه ری که (۱۵۵) بووه
ئوممه تی ئاگاه کردوه
دا بزرانن ئه وه علامه تی

گو تویه (۱۵۶) ئیمامی نه وه وی
به وهن سه لهف و دین قه وی (۱۵۷)
چاکه ته لقین داده ن (۱۵۸) سه بی
به حشی (۱۵۹) دهججالی له عنه تی

(۱۵۲) وه کو وتمان له ههر دهر گه یه که ههزار کهس ههیه نه که سه دهه زار و به
گویره ی زیوایه تیک ئه و قه لایه به سی (الله اکبر) ئه گیرئ نه که به چوار .
بزوانه لاپه ره ۱۰۴ ی (الاشاعة) .

(۱۵۳) نه بووه فیتنه (۲) فیتنه نه .

(۱۵۴) ههر توی (۲) تویی .

(۱۵۵) پیغه مبه ری که بووه (۲) په یغه مبه ره هاتووه .

(۱۵۶) گو تویه (۲) گو تیه .

(۱۵۷) به وهن . . . (۲) بو سه له فی ده دین قه وی .

(۱۵۸) داده ن (۲) دانی .

(۱۵۹) به حشی (۲) له به حشی .

ئەو فیتنەيە بۆ عالەم
 عەزابی و تەم (۱۶۰) ھەریەك دەم
 چى صابىر بى (۱۶۱) بەو ئەلەم
 خەلاص دەبى لە قیامەت

لە ئەسەفەھانى و دەردى
 ھەفتاھەزار جەقوتى بۆ دى
 بۆ (۱۶۲) ناو عىراق و شامى دى
 بەزاست و چەپ فەسادەت

دەعوای ئەو و دە ئیصلاح دەکا
 ھەمۆ کەسە (۱۶۳) گوئی لى دەکا
 لەو پاش کوفرى ظاھیر (۱۶۴) دەکا
 موئىن لى دەکەن فیرقەت

سواری جیمارى خوش بەزە
 مابەین گوئی یانى چل گەزە
 ھەفتى ھەزارى (۱۶۵) (یلخزە) (۱۶۶)
 دەکەن لەژیر گوئی مەشیەت (۱۶۷)

(۱۶۰) ویم (۲) وى .

(۱۶۱) صابىر بى بەو (۲) صابىر لە .

(۱۶۲) بۆ (۲) بە .

(۱۶۳) کەسە (۲) کەسەك .

(۱۶۴) ظاھیر (۲) ئیظھار .

(۱۶۵) ھەزارى (۲) ھەزار جوى .

(۱۶۶) (یلخزە) = یەلخەزە : بە گوێرەى زىوايەتیک لە (الإشاعة) دا ئەبى

تەرجمەى (الحاکة) بى ، دوايش ئەلچ : (الحاکة) ناوى شوینیکە .

(۱۶۷) دەکەن (۲) لە ژیری گوئی دەکەن مەشیەت .

کوفرئ ده بـیتـن ئاشـکار
له ناوی چاوانی ژا دیار (۱۶۸)
نە یخووندبێ یسا خو نـدهـوار
هه مـو دـه زانـن وی خه طـسـ

چاو یـکی ده رپه ژـتـو ده بـسـی
ئـه وی دـی لـقـس و پـقـس ده بـی
شـیـبـی (عبد العزى) ده بـی
مه ردوده له (۱۶۹) جه هاله تی (۱۷۰)

ئـه و کـافـره یه کـجـار به ده (۱۷۱)
ده لـی به خه لـقی : من خودا
چـتـی موئـمـینه (۱۷۲) ده بـی جـودا
ناکا (۱۷۳) له بـوـی ئـیـطـاعه تی

شاخی له تیوچاوان ده بـی
پـوـژ له دـو پـشـك و مار ده بـی
هـه رچـی به وی باوه ژ نه بی
تـیـی به رده دا بـو له دغه تی (۱۷۴)

(۱۶۸) له ناو چاوانی ... (۲) له نێو چاوانی دا دیار .

(۱۶۹) مه ردوده له (۲) مه ردوده ئه و له .

(۱۷۰) ئه م چوارینه و چوارینی پیشو له نوسخه ی (۲) دا هه ریه که له جیگه ی
ئهو تی که دایه .

(۱۷۱) ئه مه بو جاری دوه مه مهینه که (ه) له گه ل قافیه ی (۱) دا ئه نۆسی .

(۱۷۲) موئمهینه (۲) موئمین بی .

(۱۷۳) ناکا (۲) ناکهن .

(۱۷۴) ئه م چوارینه له نوسخه ی یه که مدا نیه .

ناکاتن ئهو (تدبیر) ی (۱۷۵) :
 که خودای بوچی سواری کهری ؟!
 خودا نابی محتاجی کهری
 به دۆره ئهو له زیللته تی (۱۷۶)

ئهی دهججالی (۱۷۷) هه وه کو کهر
 ئه گهر تو ههی خودای به شهر
 تو زور مه لی ، به کجار مه وه ز (۱۷۸) !
 چاوی خۆت یینه صیحه تی (۱۷۹)

زه بیی خالیقی سه ما و ئه رض
 عالم به طوّل و هم به عه رض
 حاجه ت نه برّوا له ئه رض
 به دۆره ئهو له زیللته تی (۱۸۰)

ده گه لیته تی به هه شت و نار
 چت به هه شتی بکا ئیختیار
 له بوّی ده بی ساتی به نار
 به وی ییزانین عه کسسه تی

سیه چیروان واقوّی ده ککا
 شهرق و غه ربان ئاگا ده ککا

(۱۷۵) (تدبری) (۲) (تفکری) .

(۱۷۶) به دۆره (۲) عه جهب له وی غه باوه تی !

(۱۷۷) دهججالی (۲) شهیطانی .

(۱۷۸) ئهم نیهو شیعره و نیهوی پیشۆ له (۲) دا پاش و پیشن .

(۱۷۹) ئهم چوارینه و چوارینی پیشۆ له (۲) دا ههر یه کهی له جیگه ی ئهوی
 تر دایه .

(۱۸۰) زیللته تی (۲) زهحمه تی .

ئەرضى ھەمىو دىيار دەكا
ئىلا مەگەر مەدینەتى
(بيت القدوس) مەسجىدى طور
دەبىي لەواتىش ئەو بە دور
حافىظ دەبىي زەبىي غەفور
ثابىت بە يەك زىوايەتى

دەزا لە ئەرضى ئەو عەدو
مىللى بارانى با لەدو
زۆبارى صاف دەچى لەدو
عەجەب لەوئى بەلىيەتى (۱۸۱)

دەگەل ويە سەھرە و (۱۸۲) كوهەان
كيوان دەكا سايك بە نان
ھەرچى پىي نەينى ئيمان (۱۸۳)
دەپھاوئىتە نار (۱۸۴) لەظەتى

زورنا و دەف و چەنگ و نەى
دايم دەبن لە پيش يەدەى
مەفتون دەبن سامىعى وەى
(الله) مەگەر دا عىصمەتى

(۱۸۱) ئەم چوار چوارىنە لە (۱) دا نە .

(۱۸۲) دەگەل ويە سەھرە و (۲) دەگەليەتى سىحرى .

(۱۸۳) ھەرچى . . . (۲) ھەرچى بەوئى نەبى ئيمان .

(۱۸۴) دەپھاوئىتە نار (۲) داوئىتە نار يەك .

ئەمرى دەكا لە (۱۸۵) ئاسمان
 دەلى بۆيىنە (۱۸۶) بۆم باران
 ساتىكى بۆى دەكا (۱۸۷) زىزان
 (الله) دەداتىن موھلەتى

قەومىي كە پىي باوهر بكا (۱۸۸)
 ھەيوانى گوان پز شىر دەكا
 ئەرضى ھەمۆ گىاي شىن دەكا
 دەكەونە ھالى ويسەتتى

ويسەتتى وان ھەريەك دەمىي
 سەرخۆش دەبن ئەوى دەمىي
 لەو پىاش دەكىشن زۆر غەمىي
 لەبەر زەھمەت و شىدەتتى (۱۸۹)

ئەمرى دەكاتىي (۱۹۰) كىو بچىي
 دەر لەھظە كىو لەدۆى دەچىي
 لەناو بەھران ئاۋ دەر دەچىي (۱۹۱)
 دەگاتە جايىي زوكبەتتى

(۱۸۵) لە (۲) تە .

(۱۸۶) بۆيىنە (۲) بۆيىزە .

(۱۸۷) بۆى دەكا (۲) دەكا لەبۆى .

(۱۸۸) قەومىي ... (۲) قەومىيى پى باوهر دەكا .

(۱۸۹) ئەم چوارىنە تەنھا لە نوسخەي (۲) دا ھەيە .

(۱۹۰) ئەمرى دەكاتىي (۲) ئەمەر دەكاتە كىو .

(۱۹۱) لەناو بەھران (۲) ھەركە وەناۋ بەھرىي دەچىي .

که زو له (۱۹۲) ویرانان ده کا
ده لئې خه زینه ی (۱۹۳) دهر بکيا
دهر له حظه بوی ئیظهار ده کا
به میلی پوره ی نه حله تی

فیتنه ی عه ظیم ئه مری دیگهر :
ده لئې : ئه زم خودای له سهر
داك و بابت بو یینمه دهر ۱۴
شه یطان ده یی به (۱۹۴) صوره تی

ئهو خوی له شکلی (۱۹۵) وان ده کا
ده لئې (۱۹۶) : کوزه باوه ز بکيا
« فان هذا ربك » (۱۹۷)
عه ظیمه ئهو له فیتنه تی

(خضر) ده گهل وئ ده گهری
دایم ده داتن خه به ری
قه ط پیی مه کن هیچ باوه ری
دور بن له وئ به لیسه تی

(۱۹۲) له (۲) ده .

(۱۹۳) خه زینه ی (۲) خه زینان .

(۱۹۴) ده یچ به (۲) ده یتنه .

(۱۹۵) خوی له شه کلی (۲) خو به شه کلی .

(۱۹۶) ده لئې (۲) ده لئین .

(۱۹۷) واته : ئهو شه یطانه ی که له باتی باوکی زه لامیک و له سهر دیمه نی ئهو

خوی پیشانی کوزه ددها « ده لئې : کوزه باوه ز بکه ئه مه - واته ده ججال -

خوای تو به ! » .

له م دو نئوه شیمره شدا جاریکی تر قافیه ی (ه) و (ا) یه ک خران .

ھەر بانگ دەکات (۱۹۸) : ئەى قەومى خوتىن
 دەججالە مەردودى (۱۹۹) لەعتىن
 کوفرى لەناوچاوان (۲۰۰) بىستىن
 بەدۆرە ئەو لە زەحمەتتى
 کە ئەو لەعتىن زۆى تى دەکا
 دوروست بە دۆ کەرتى دەکا
 لەوپاش خودا زىندۆى دەکا
 نابى لەسەر وى قودرەتتى (۲۰۱)
 ئەيامى وى چىل زۆژ (۲۰۲) دەبى
 زۆژى ئەو وەل وەك سەل دەبى
 زۆژى دوھم وەك مەھ دەبى
 زۆژى سىمىن (۲۰۳) وەك جومعەتتى
 زۆژى دەدى زۆژى دەمەن
 زۆژ و شەوان مەقدۆر دەكەن
 مەھ و جومەان مەحسۇب دەكەن
 بۆ نوپۇز و زۆژۆ و طاعەتتى (۲۰۴)

(۱۹۸) دەکات (۲) دەکا .

(۱۹۹) مەردودى (۲) ئەو مەردى .

(۲۰۰) ناو (۲) نىو .

(۲۰۱) ئەم چوارىنە تەنھا لە (۲) دا ھەيە .

(۲۰۲) چىل (۲) چىھل .

(۲۰۳) سىمىن (۲) سىيەم .

(۲۰۴) ئەم چوارىنە ش تەنھا لە (۲) دا ھەيە .

له پيش ئه و دهججالي كه ززاب (٢٠٥)
 له پيش ئه و دهججالي كه ززاب
 سى سال ده بى قه حطى و عه زاب
 حه يوان ده بن هه مو بى تاب
 رَو ده كاته (بيت المقدسى) (٢٠٦)
 مه هدى حه صار ده كا حه بى
 حه تا ده خون ژيى قه وسى
 له قه حطى و برسسيه تى
 ته قديرى ره بى « ذو الجلال » (٢٠٧)
 به ده ست عيسا نازل له عال
 مه قنول ده بى شيقى به طال
 ده تته خوار (٢٠٨) بو نه صره تى
 نازل ده بى به ئه مرى زه حمان
 ده ستى له سهر دو مه له كان
 هه روهك دور (٢٠٩) وا عه رهق له زووان
 له كن به يضا و (٢١٠) مناره تى

(٢٠٥) ئه م چوارينهى خواره ودهش له (٢) دا به م شيويه :

« ده بى له پيش وى دهججالي كه ززاب »

سه سال ده بى قه حطى و عه زاب

حه يوان هه مو ده بين ته باب

له بهر زه حمهت و ده شه تى »

(٢٠٦) رَو ده كاته ... (٢) ده چنه (بيت المقدسى) .

(٢٠٧) « ذو الجلال » (٢) « ذى الجلال » .

(٢٠٨) دتته خوار (٢) تته خوار .

(٢٠٩) هه روهك دور وا عه رهق (٢) . هه روهك دور عه رهق .

(٢١٠) به يضا و (٢) به يضاى .

مناره‌ی سیی له دیمه‌شقی
 قه‌رتیه (۲۱۱) له (باب الشرقی)
 مه‌خلوقی دئی له‌وئی (۲۱۲) شه‌وقی
 پیشان ده‌دا (۲۱۳) به‌شساره‌تی
 ده‌چی زۆ ده‌کاته قودسی
 له ده‌ججال بیرئ نه‌فه‌سی (۲۱۴)
 مه‌هدی قوتار کا (۲۱۵) له حه‌بسی
 ده‌ری یینی (۲۱۶) له و ضه‌یقه‌تی
 که ده‌گاته (وارش) ی (۲۱۷) قودسا (۲۱۸)
 ده‌رگه (۲۱۹) به‌نده له‌به‌ر ترسا
 ده‌لی : وه‌یکه‌نی (۲۲۰) ئەزم عیسا
 هاتۆم بو‌فه‌تح و نه‌صره‌تی
 وارید ده‌بی له سه‌حه‌ری
 ده‌کات (۲۲۱) صه‌فی نو‌یژی فه‌جری

-
- (۲۱۱) قه‌رتیه (۲) نیزیکه .
 (۲۱۲) دئی له‌وئی (۲) دیل پز .
 (۲۱۳) پیشان (۲) پییان .
 (۲۱۴) له ده‌ججال ... (۲) له ده‌جالی ئەو ده‌یورسی .
 (۲۱۵) قوتارکا (۲) خه‌لاص کا .
 (۲۱۶) ده‌ری یینی (۲) دا بیتته ده‌ر .
 (۲۱۷) له (الاشاعة) دا له باتی (وارش) شاری (لود) ئەلج ، بزوانه لاپه‌ره
 (۱۳۶) . وه (وارش) وشه‌یه‌کی تورکیه ، به‌مانای شۆراو ده‌ور و
 به‌ری شۆرا به‌کار ئەهینری .
 (۲۱۸) قودسا (۲) قودسی .
 (۲۱۹) ده‌رگه ... (۲) ده‌ربه‌یان به‌نده له‌به‌ر تورسی .
 (۲۲۰) وه‌یکه‌نی ئەزم عیسا (۲) وه‌یکه‌ن ئەزم عیسی .
 (۲۲۱) ده‌کات (۲) دیتته .

عیسا ملی مه همدی ده گری
 ده بی بی بکهی (۲۲۲) ئیما مه تی
 که ئیما می داوه سه لام
 نویژی صوبجی کردیان ته مام
 ده کهن شوکری زه بیی عه لام
 له سه ر نۆر (۲۲۳) و به شاره تی
 ده رکه ی (۲۲۴) (وارش) ده کاته وه
 ده ججال هه لدی له پاشه وه (۲۲۵)
 هه ر وه کو خوی ده تویته وه
 له ترسی ضه ربی حه ربه تی
 ده لیت (۲۲۷) به وی خه یی شوم :
 کیوا ده چتی قاتیلی توم ؟
 ضه رب ده دا له ئه ستو و حه لقوم (۲۲۸)
 ده یکوژی به یه یه که مه زه تی
 له و پاش ده چته زگ عه سکه ری
 لییان ده بنه گورگی مه ری
 خه لاص نا کهن یه که نه فه ری
 له ئه تباعی وی له عنه تی

-
- (۲۲۲) ده بی بکه ی (۲) ته مام بیکه .
 (۲۲۳) نۆر و (۲) نۆری .
 (۲۲۴) ده رکه ی (۲) ده ربی .
 (۲۲۵) له پاشه وه (۲) به پاشه وه .
 (۲۲۶) هه ر وه کو خوی (۲) وه کی خوی .
 (۲۲۷) ده لیت (۲) ده لی .
 (۲۲۸) ضه رب ... (۲) زه رگیک ده داتین له حه لقوم .

(كل يلد الف الذكور)
 مه خلقى دهخنه ضيقه تي (٢٣٤)
 نايه لن له ئه رض دهيار (٢٣٥)
 نه قيل و وحش ، نه ئه طيار (٢٣٦)
 دهخونه وه هه ممو ئا بار
 سوبحانه خيوى قودره تي !
 گوئيه كيان هه ر وه كو په سته كي
 هه نديك زايه خه ن ليوه كي
 ليوى ژور و وهك ليفه كي
 ده كه ن له ناو وي نهومه تي (٢٣٧)
 يهك به يستي قهوميك له وان
 به عضى ديگر وه صفى ده دان
 ليوى گوئى خوراكي (٢٣٨) وان
 موخته ليفن له خيلقه تي
 له به عضى ته صنيفان موشاع
 قهوميك له وان صه د و بيست زيراع
 له ئاسمانان (٢٣٩) ده كه ن نيزاع
 تيران داوين به (٢٤٠) زيفعه تي

-
- (٢٣٤) ئه م چوارينه له (٢) وه رگيراوه .
 (٢٣٥) نايه لن ... (٢) له ئه رضى نايين دهيار .
 (٢٣٦) وهش نه ئه طيار (٢) وهش و ئه طيار .
 (٢٣٧) ئه م چوارينه يش زياده ي (٢) وه .
 (٢٣٨) خوراكي (٢) زايه خي .
 (٢٣٩) له ئاسمانان (٢) له ئاسمانيش .
 (٢٤٠) به (٢) بو .

تیر دینه خوار خونی (۲۴۱) له سهر
 مه غرور دهن ، خاکيان (۲۴۲) به سهر !
 نايه لن نه وراقسی شه جهر
 هم نه به حری (۲۴۳) طه به ریه تی (۲۴۴)
 یا زه ب نه وان پاکه وه کات (۲۴۵)
 عیسا موناجاتی ده کات :
 هر يه کرمیک له نه ستوی ده کات (۲۴۶)
 هه مو دمنه هیلکه تی
 موددهی هفت سال له پاشی وان
 ئاگیر ده کهن نه هلی عیمان
 له تیر و که وان مه تالی وان
 له بهر زور و غه له به تی (۲۴۷)
 نه رض له وانیش پاک ده بی
 قهوم له به ندی زه ها ده بی
 له نه رضی بهر که ت زور ده بی
 له شینا و (۲۴۸) نه مه ره تی

-
- (۲۴۱) خونی (۲) خونيان .
 (۲۴۲) خاکيان (۲) خاکی .
 (۲۴۳) هم نه به حری (۲) نه هم به حری .
 (۲۴۴) نه نیتوه شیعه به بی وشه ئاو مانای تهواو نابین واته : « هم له به حری طه به ریه ئاو نایه لن هه موی نه خونه وه ، وه گه لای دار نایه لن هه موی نه خون . »
 (۲۴۵) پاکه وه کات (۲) فانی بکا .
 (۲۴۶) له نه ستوی ده کات (۲) ده ستوی ده کا .
 (۲۴۷) نه چوارینه له (۲) وه رگیراوه .
 (۲۴۸) شینا و (۲) شیناتی و .

موددهی عیسا ده بی هفت (۲۴۹) سال
 نیکاح ده کا ده بی مندا
 له و پاش مهوتی نازل به حال
 مه دفون ده بی له حو جره تی (۲۵۰)

له پاش مهوتی عیسای شهرت
 دایه خوروج (۲۵۱) له بو ته خویف
 له صفا (۲۵۲) یا له مهروهی ظهرف
 « او من وادی تهامتی » (۲۵۳)

یا له (۲۵۴) شیعی (جیاد) تی
 سی صیحه تان ده کا نادتی (۲۵۵)
 ده بییه ن حاضر (۲۵۶) و بادی
 ئه رض ده بیته زه لزه لسته تی

ده شو بهی به زور حیه یوانی
 که لام له زه نگی ئینسانی
 پییه موهری سوله یمانی
 پیی زهش ده کاتن جه به نه تی

(۲۴۹) هفت (۲) چل .

(۲۵۰) له حو جره تی (۲) به حو جره تی .

(۲۵۱) خوروج (۲) ده ردی .

(۲۵۲) له صفا یا له (۲) له صفا و .

(۲۵۳) واته : دایه یا له و جیگایانه یا له شتیوی (تهامه) ده ردی .

(۲۵۴) یا له (۲) یان دی له .

(۲۵۵) نادی (۲) بادی .

(۲۵۶) ده بییه ن (۲) ده بیی حاضر و .

هم پييه تي عه صاي ثوعبان (٢٥٧)
 كه دهيدا (٢٥٨) له زوي ئه هلي ئيمان
 دايستي وهك نه جمبي ئاسمان
 له غاييه تي شه فافه تي

قه صاي زه بيبي وهها ده بي
 كهس له چنگي خه لاص نابي
 كوفرو و ئيمان جودا ده بي
 ده ناسن ئه وه به عه لامه تي

وي (٢٥٩) زوژي داييه ده ده يي
 زوژ له مه غيريبي هه لده يي
 مانگيش له جه نببي وي ده يي
 به رانبهرن له طه له مه تي

« كذا قال عسقلاني » (٢٦٠)
 حافيط و جيري زه ماني
 داييه له ئه رضو (٢٦١) ئه وه له ئاسماني
 ويكرا ده بنه عه لامه تي

همه مو زوژي سه جده له سه ه
 له ژير عه رشيدا بچيته ده ر

(٢٥٧) عه صاي ثوعبان : مه بهست عه صاكه ي جه زه ته ي مو سايه كه بو به مار و

ماره كاني ساحيره كاني همه مو قوژته وه .

(٢٥٨) كه دهيدا (٢) ده دا .

(٢٥٩) وي (٢) ئه وي .

(٢٦٠) (كذا قال ...) (٢) وه هاي گوتووه عه سقه لاني .

(٢٦١) ئه وه (٢) زوژ .

ئىذن نابى وى شەو بەدەر
سى شەو بەوئى كەيفىيەتى (۲۶۲)

صاحب (تهجد) و (اوراد)

هەل دەستىن وەك شەوان موعتاد

هەمق نوپزان (۲۶۳) دەبن رەقاد

سى جار دەكەن وى ھەيئەتى

ھەر كە دەكەن نوپزى فەجرى

دل پز لە خۆفن (۲۶۴) دەكەن فەكرى

رۆژ ھەل دەپى دەگەل بەدرى

لە مەغرىبى بە دەھشەتى

دەپەن تا تىوہى (۲۶۵) ئاسمان

دانس بزانن (۲۶۶) ئەو تيشان

لەو پاش راجىع ئەجىبى (۲۶۷) جاران

بەندەپى دەركەى تەوبەتى

(۲۶۲) بەگوپرەى ھەدیشك : سى رۆژ پيش ئەوہى رۆژ بگەزىنەوہ ، مانگ و

رۆژ ھەبس ئەكرىن و ، ئىذن نادرىن كە ھەل پىن ، دواى سى رۆژە

رۆژ لە رۆژ ئاواوہ لە گەل مانگدا پىكەوہ ھەل دىن و ئەگەنە ناوہ زاستى

ئاسمان و دواى ئەگەزىنەوہ و دەركى تەوبە دا ئەخرى بزوانە (۱۶۶)

(الاشاعة) .

(۲۶۳) ھەمق نوپزان (۲) نوپزان دەكەن .

(۲۶۴) پز لە خۆفن (۲) بە خۆفن .

(۲۶۵) دەپەن تا تىوہى (۲) دەپىن ھەرتا نىوى .

(۲۶۶) دا ناس بزانن (۲) ھەمق دەزانن .

(۲۶۷) ئەجىبى (۲) بەجىبى .

هەل دەگیرین (٢٦٨) صوحف و ئەقلام
بەطال دەبن کاتبی کیرام
ئوممەت بەخۆ (٢٦٩) شاھید تەمام
چ حاجە تە یە کیتابە تە؟

گوتویە کوزی عەمری بن عاص (٢٧٠)
- مەعدودە لە ئەصحابە ی خەواص -
چە کافر بی نابن خەلاص
هەم گونەھکاری ئوممەتە

« عن ابن عباسی جلیل »
مەقبولە ئیسلامی « طفیل »
هەم تەوبە ی عاصی زەزێل (٢٧١)
لە پاش ئیتانی ئایە تە (٢٧٢)

ظاهر لە قورئانی ئەجەل
هەم لە قەولی نەبی ئەکەل
ئەصح لەوان قەولی ئەوەل
گوتویە (٢٧٣) عولەمای ئوممەتە تە (٢٧٤)

- (٢٦٨) هەل دەگیرین (٢) هەل دەگیران .
(٢٦٩) ئوممەت بەخۆ (٢) رۆمەت بۆ خۆی .
(٢٧٠) گوتویە ... (٢) گوتی کوزی عەمری بن و عەباس ، ئەم قسە ی
نوسخە ی دۆ زەنگە هەلە ی نۆسەر بن ، قسە ی یە کەم راستە .
(٢٧١) زەزێل (٢) زەلێل .
(٢٧٢) پاش هاتنی ئایەت ، مەبەست هاتنی دابە یە .
(٢٧٣) گوتویە (٢) گوتیە .

(٢٧٤) واتە : ئەوە ی لە قورئان و حەدیث وەرئەگیرێ ، لە دۆ قسە کە ی
« عبد اللهی » کوزی عەمر و « عبد اللهی » کوزی « عباس » قسە ی
یە کەم راستە و پاش گەژانە وە ی خۆر تەوبە لە کەس قوبۆل ناکرێ .

آب و حەدیب - حەدیب - حەدیب
٦٦

لهو پاش دوخان پهيدا ده بئ
 مه شريق و مه غريب پير ده بئ
 هه رتا چل رۆژ باقى (۲۷۵) ده بئ
 ئه ویش (۲۷۶) ئه شراطى ساعه تى
 بو موئمينان شىيى زوكام
 بو كافيران زه حمت ته مام
 دهردى دوخان دايم مودام
 له ئه نف و گوئ و عهين و ئوستى (۲۷۷)
 لهو پاش (۲۷۸) دهنگوئ بايهك له شام
 دهكا قه بضى رۆحان (۲۷۹) به عام
 بو موئمينى (۲۸۰) ئيمان ته مام
 ئه وهى ئاخير عه لامه تى
 هه ل ده گيرى (۲۸۱) قورئان غه فقور
 مه رفوع ده بئ هم له سودور
 خه راب ده بئ كه عبهى پير نور (۲۸۲)
 به ده ستى (ذى سويقتى) (۲۸۳)

-
- (۲۷۵) باقى (۲) ته مام .
 (۲۷۶) ئه ویش (۲) ویش .
 (۲۷۷) له ئه نف و ... (۲) له ئه نف و عهين و گوئ و ئوستى .
 (۲۷۸) لهو پاش (۲) له پاش .
 (۲۷۹) دهكا قه بضى رۆحان (۲) قه بضى رۆحان دهكا .
 (۲۸۰) بو موئمينى (۲) له موئمينان .
 (۲۸۱) هه ل ده گيرى (۲) نامىنى .
 (۲۸۲) پير نور (۲) له نور .
 (۲۸۳) (ذى سويقتى) : خاوهنى دۆ قواى بارىك . واته : كه عبه به دستى
 كابرايهكى قول بارىكى حه به شى ويران ده بئ . بزوانه : (۱۶۱) ي
 (الاشاعة) .

هەر دەمـیـن (اشرار الناس)
چیش (۲۸۴) نازانن ده که ژ و کاس
پتیریان ده ییتنه (۲۸۵) (الخناس)
لیسی وهرده گـرن طه ریتقه تی

خو ده کا به شه یخی (۲۸۶) زه مان
ده یانکاته عه بدی (۲۸۷) ئەو ئان
نه خه یر ده زانن نه ئی حسان
هاوار له بهر وئ غه فله تی (۲۸۸)

ئیسرافیل به ئەمری جه ییار
نه فخی (صور) ش (۲۸۹) ئە کا ئیظهار
چی ده بییه ن (۲۹۰) ده نگگی کوبیار
هه مو ده مـرن به سه یحه تی

چل سال ده بی چۆل و ویران (۲۹۱)
(الله) ده بـارینـی بـاران
هەر به (۲۹۲) شیهی مه نی ئینسان
ئەجساد ده ژوین به قودره تی

(۲۸۴) چیش نازانن (۲) چه نه زانین .

(۲۸۵) پتیریان ده ییتنه (۲) ده ییتنه نیویان .

(۲۸۶) به شه یخی (۲) ته شیهی .

(۲۸۷) ده یانکاته عه بدی (۲) ده یانکا عابیدی .

(۲۸۸) غه فله تی (۲) فیتنه تی .

(۲۸۹) سورش (۲) سووری .

(۲۹۰) چی ده بییه ن (۲) هەر کهس ده بیی .

(۲۹۱) چل سال ... (۲) لهو پاش چیل سال چۆل و ویران .

نه فخنئی دووهم گهه را ده بیئی
 ههمو ئینسان (۲۹۳) قایم ده بیئی
 له سه رقه بری هایم ده بیئی (۲۹۴)
 له بهر جیرهت و دهه شهه تی

ده یان ئاژون بو مه شهه ری (۲۹۵)
 بو جه زایج خیر و شهه ری
 هه ر کهس غه می دیته به ری
 ده کیشی (۲۹۶) ئاه و هه سه ره تی

به حشی عیسای عالی زوتبهت
 ته قدیتر وه بیو کهوته (فترت)
 به (۲۹۷) هه شهتادی (قدتمت)
 ده گهل باقی علامه تی (۲۹۸)

خه تمی به لامه تان ته مام
 نهوجا (۲۹۹) کوتا بکهین که لام
 نه رجو له (رب ذی الانعام)
 خه لاصن کاله قیامه تی

(۲۹۲) به (۲) له .

(۲۹۳) ههمو ئینسان (۲) ئینسان ههمو .

(۲۹۴) هایم : سه رلی شیواو و ری به کارنه بهر ، واته : له بهر ناخوشتی نهو

زۆزه که خه لک زیندو ده کرینه وه و له گۆز دینه ده ری ههمو سه ر

لی شیواون و کهس نازانی چی بکا .

(۲۹۵) ده یان ئاژون : لیان نه خوژن .

(۲۹۶) ده کیشی (۲) ده کیشن .

(۲۹۷) به (۲) ویش له .

(۲۹۸) نه م چوارینه له (۲) دا له دواي چوارینی « نهظم گرا . . . » وهیه .

(۲۹۹) نهوجا (۲) ئینجار .

نهظم کرا بسه ناخوشتی
 دل پر له غم و بیهوشتی
 له ته ئیریخی هفتا و شهشتی
 « بعد الف و مائتی » (۳۰۰)

نهظم کرد به قهولی (۳۰۱) صهحیح
 به له فظی کوردی نافهصیح (۳۰۲)
 بو مونسیفان (لا للشحیح) (۳۰۳)
 بو ئیتیفاعی عاممهتی

(۳۰۰) (بعد الف و مائتی) : له پاش ههزار و صهه ، واته : میژوی دانانی
 کتیه که سالی (۱۱۷۶) ی کوچیه .

(۳۰۱) به قهولی (۲) له قهولی .

(۳۰۲) (کوردی نافهصیح) : ئهوهی لی وهرناگیری که بلتین : مه بهستی
 ئهوهیه کوردی زمانیکی ناجۆر و نازیک و بی بناغه به و ، ههر زمانی
 عهره بچ و فارسج شیای ههمو باس و رازیکی زانیارتین و ههمو
 مهرجیکی رهوانج و رهوانبیزتی ههر له واندايه و له زمانی کوردیدا نیه ،
 به لکو ئه لیتین : مه بهستی ئهوهیه وهك ئه لیتین : (هضم النفس) بکاو له
 عاستی کاره که بدا خوی به ناتهواو پیشان بدا ؛ چونکه کوردیه که ی
 پوخت نیه و فارسج و عهره بچ تیکلاوه ، واته (کوردیه کی فهصیحی
 دۆر له زمانی بیگانه نیه) ؛ چونکه ئه گهر کوردی به لاوه باش نه بوایه و
 به زمانیکی رهوانی نه زانیایه ئه و کاره گهره ی پچ نه ئه کرد و ئه و کتیه ی
 به و شیوه جوانه پچ نه ئه هۆنیه وه . خو ئه گهر بیتویستایه به زمانی
 عهره بچ یا فارسج بیتهونیايه ته وه ههر گیز گترو گرفت و کۆسپ و
 ته گهره زیگه ی زمانی نه ئه هات و خوی شاسواری مهیدانی ههر دۆ
 زمانه که بووه و ، پیاوانی وه کو مامۆستا مهلا (عبدالله) ی بیتۆشی و
 مامۆستا شیخ ماری نۆدی شانازیان به وه وه کردووه که له خزمهت
 ئه ودا فیری ئه دهه و زمان بۆون .

=

ئىسەزم مەممەدى دىللىرىش
 ھالىم ۋەكى ھالى دەرویش
 پەردەى غەممان دايم لەپىش
 لەبەر خوۋى عاقىبەتى
 ۋەقتى دەچىنە ئىر گلى (۳۰۴)
 غەمم زۆرن لەسەر دلى
 ۋەك مەنجەلى پىر دەكولى
 لە خۋاى دەخۋازىن (۳۰۵) راحەتى (۳۰۶)

157 ★ ★ ★

(۳۰۳) بۆ مۇنصفان لا للشحیح : واتە ئەم كىتەبەم بۆ كەسانىكى بە وىژدان
 دانائە كە زىزى شت لە جىگەى خۆيدا بگرن ، نەك بۆ كەسانىك كە
 بە ھىچ ئالەين باش و تەنھا بەخالەت بە خەلك بىردن نەبى ھىچ
 مەبەستىكىان نى . ئەم كىتەبەم بۆ كەلكى عەوام و پلەنزمان دانائە
 نەك بۆ زانا و پىاۋى خويندەۋارى بەرز .

(۳۰۴) ئەم نىۋە لەگەل نىۋەى « غەمم دا ... » لە (۲) دا ھەر يەك لە شۈينى
 ئەۋى تردايە .

(۳۰۵) دەخۋازىن (۲) دەخۋازى .

(۳۰۶) لە كۆتايى نۇسخەى (۲) دا ئەمە نۇسراۋە :

« تمت المنظومة المسماة بالمهدى نامه الكردى ، من كلام ابن الحاج
 - رحمه الله - في سنة ۱۲۸۸ » . ۋە لە لايەكى كەشەۋە - ھەر لە
 كۆتايدا - نۇسراۋە :

« بحمد الله كه شد نام محمد ، تمام شد در شب يكشنبه در
 (ساوجبلاغ) » .

تمت شد کلام (ابن الحاج) از بحث مهدی و سفیان ، از بیست هشتمی
ماه رمضان ، فی حجره (بیژوه) در خدمت استاذی ملا محمد و ملا احمد
غفرالله لی ولهم امین . آه ! (۳۰۷) .

(۳۰۷) (نهم کتبه) که فهرموده‌ی (ابن الحاج) و باسی مه‌هدی و سوبیان
نه‌کات ، له ۲۸ مانگی زه‌مه‌زاندآ له حوجره‌ی بیژوه (گوندیکه له
نزیکی سه‌رده‌شت) له خزمه‌ت ماموستایان مه‌لا محهمه‌د و مه‌لا
نه‌حمه‌دا نوسرایه‌وه . خودآ له منیش و له‌وانیش خوش یح (نامین) .

نرخ (۱۰۰) فلسه

له کتبخانه‌ی نیشتمانی به‌غداد
ژماره ۹۴۱ ی سالی ۱۹۷۵ ی دراوه‌تی